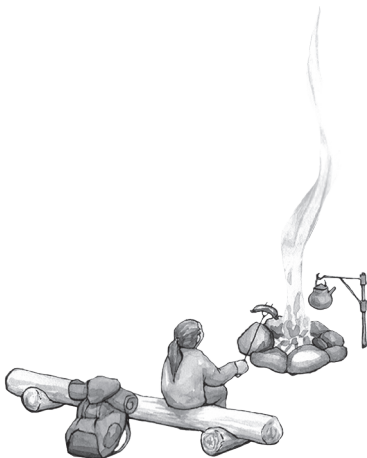

elämystuottajan käsikirja

toim. sanna tarssanen

6. painos

LEO Lapin elämysteollisuuden osaamiskeskus

Kuvitukset: Panu Räisänen

Taitto: Irma Varrio

ISBN 978-952-5585-63-6 (painettu kirja)

ISBN 978-952-5585-64-3 (pdf)

Oy Sevenprint Ltd
Rovaniemi 2009

sisällysluettelo

Johdanto	6
1. Elämys – mikä se on?	8
1.1 Elämyksiä kaupan	8
1.1.1 Elämyksen elementit	12
1.1.2 Kokemuksen tasot	15
1.2 Yritykset, kilpailu ja tarjonta	17
1.3 Tervetuloa elämysyhteiskuntaan	20
2. Matkailutyöntekijä elämyksen luojana	24
2.1 Erilaisuus, kontrasti ja eksotiikka	24
2.2 Turistin tila ja paikka	25
2.3 Kohtaaminen ja kokemus	28
2.4 Tulevaisuus ja hyvinvointi	34
3. Lappi – elämystuottajan aarreaitta	37
3.1 Elämyksiä tarinoista	37
3.2 Tarinoiden kulttuuriset sisällöt	38
3.3 Aitojen tuotteiden ongelma	40
3.4 Tarinoiden anatomiaa	41
3.5 Kertomus joulupukista	43
3.6 Tarinoita takataskussa	48

4. Mytologiaa	57
4.1 Lapin vanhat jumalat	57
4.2 Pyhiä paikkoja	58
4.3 Henkiä ja ilmiöitä	61
4.4 Manalaiset	63
4.5 Eläinuskomuksia	64
4.6 Lapin noidat	67
4.7 Kullan ja jalokivien Lappi	72
5. Lappi pähkinänkuoressa	79
5.1 Mielenkiintoista maantieteestä ja ilmastosta	79
5.2 Saamelaiset	81
5.3 Poron vuosi	82
5.4 Lapin matkailukeskukset	86
6. Sanasto	88

•

LEO on lyhenne sanoista Lapin elämysteollisuuden osaamiskeskus. Olemme Suomen johtava elämystalouden kehittäjäorganisaatio.

Elämyksiin liittyvät tuotekehitys- ja koulutuspalvelumme auttavat lisäämään yritysten ja alueiden kilpailukykyä. Tarjoamme myös elokuvakomissiopalveluja, hallinnoimme alueellista elokuvatoimintaa ja edistämme strategista kehittämistä yli toimialarajojen.

Olemme toteuttaneet osaamiskeskustoimintaa Lapissa vuodesta 1999. Ohjelmakaudella 2007-2013 koordinoimme valtakunnallista Matkailun ja elämystuotannon klusteriohjelmää, joka tarjoaa erinomaiset kotimaiset ja kansainväliset verkostot toimialakokonaisuuden kehittämiseksi.

•

johdanto

Matkailu on erilaisuuden kohtaamista. Matkailija siirtyy pois tuesta ja turvallisesta uuteen ja erilaiseen. Ulkomailla ollaan vieraana ja vähemmistönä niin kielellisesti kuin kulttuurisestikin; paikalliset tavat, olosuhteet ja käytännöt ovat erilaisia ja vieraita, kielestä puhumattakaan. Toisen kulttuurin pariin siirtyminen mahdollistaa oman persoonan ja kotoisen elämäntavan näkemisen uudesta näkökulmasta. Matkalla kotimaa nousee usein arvoon arvaamattomaan, mutta onnistuneella matkalla turisti löytää myös isäntämaasta ja sen kulttuurista hienoja ja arvokkaita asioita, jotka häneltä kotimassaan puuttuvat.

Matkailuelämys on merkittävä, positiivinen ja ikimuistoinen kokemus. Usein elämykseen liittyy myös tunne itsensä ylittämisestä; tehdään ja koetaan jotain sellaista, jota arjessa ei ehkä uskalleta. Parhaimmillaan matkailuelämys voi johtaa matkailijan henkilökohtaiseen kehittymiseen, muutokseen – matkalta palatua voi arki näyttäytyä aivan uudella tavalla ja matkalla koettu ja opittu voidaan omaksua osaksi omaa arkipersonaa.

Matkailuteollisuuden parissa työskentelevät ovat niitä ihmisiä, joiden ammattitaidon varassa elämysten ja kokemusten välittäminen on. Luminen autio maisema tai tulilla nautittu ateria muuttuu arvokkaaksi elämykseksi, kun makuihin, savun tuoksuun ja

kylmänpistelyyn poskilla liitetään merkityksiä, esimerkiksi tarina siitä mitä poronkäristys merkitsi entisaikoina tai miten kylmältä on perinteisesti suojauduttu.

Tämän kirjan tarkoituksena on toimia taskukokoisena tietopankkina kaikille matkailuelämysten tuottajille. Kirjasta on helppo ammentaa materiaalia sanaston, tarinoiden ja elämystiedon muodossa. Kirja jakautuu kolmeen osaan. Ensimmäisessä osassa käsitellään elämyksen filosofiaa, elämisyhteiskuntaa ja asiakaspalvelijan roolia elämysten välittäjänä. Toisessa osassa pääpaino on paikalliskulttuurissa, lappilaisissa tarinoissa ja mytologiassa. Kolmas osio sisältää Lappi-tietoutta ja faktoja sekä nelikielisen sanaston.

Kirjan materiaali soveltuu hyvin uusien työntekijöiden koulutukseen, mutta myös pitempään alalla olleet löytävät siitä takuulla virikkeitä ja näkökulmia, joiden avulla ammattitaitoa on helppo syventää. Käsikirja on myös verraton apu matkailuyrittäjille uusia elämystuotteita ja henkilöstöä kehitettäessä. Elämystuottajan käsikirja on paitsi materiaalipaketti myös kunnianosoitus kaikille niille ammattilaisille, jotka kelloon katsomatta kohtaavat erilaisuutta, hymyilevät väsymyksestä ja ärtymyksestä välittämättä ja tuottavat elämyksiä välittämällä kokemuksia ja tietoa Suomesta ja suomalaisuudesta.

1. elämys - mikä se on?

Sanna Tarssanen, Mika Kylänen

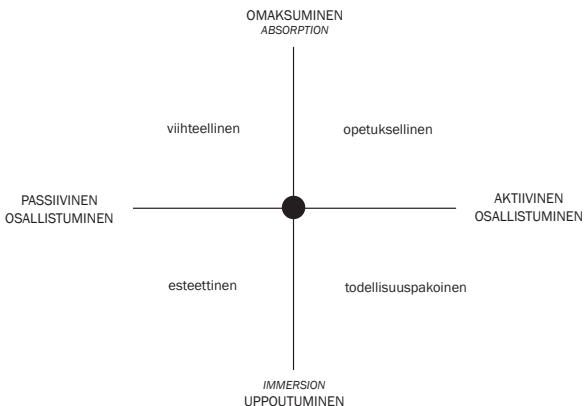
1.1 Elämyksiä kaupan

Matkailumarkkinoinnissa on jo useita vuosia hyödynnetty elämyksiä ja elämyksellisyyttä. Erityisesti luontomatkailussa ja ohjelmapalvelualueella esitteissä ja muussa markkinointimateriaalissa luvataan elämyksiä. (Ks. Komppula & Boxberg 2002, 26-27.) Elämyksistä puhuminen on yleistynyt jopa siinä määrin, että on alettu puhua elämys-sanan inflaatiosta. Elämyksestä on tullut eräänlainen joka paikan superlatiivi, jota helposti käytetään palvelun korvikkeena lisämyynnin toivossa. Mikä itse asiassa erottaa elämyksen ja muuten vaan mukavan matkailukokemuksen toisistaan? Miten elämyksiä voi tuotteistaa ja miksi se on tärkeää?

Joseph B. Pine II ja James H. Gilmoren (1999) mukaan elämys eroaa palvelusta yhtä paljon kuin palvelu eroaa hyödykkeestä. Elämyksen erottaa palvelusta mm. kokemuksen räätälöinti, draamallisuus sekä teemoittelu. Palveluita tarjotaan asiakkaille (customer), kun taas elämystuotteen ostajaa kohdellaan vieraina (guest). Palvelutaloudessa työntekijät ovat tarjoilijoita, oppai-

ta, myyjiä jne., kun taas elämystaloudessa työntekijät työskentelevät ikään kuin näyttämöllä työkuvansa mukaisessa roolissa. Tarkkaan kuvattu palvelu toimitetaan asiakkaalle pyynnöstä, elämys taas syntyy kokemuksen aikana. Palvelussa on keskeistä se *mitä* asiakkaalle tarjotaan, elämysten suunnittelussa tärkeintä on se *miten* vieras kohdataan, miten häntä puhutellaan ja niin edelleen.

Pinen ja Gilmoren mukaan elämystä voidaan analysoida neljänä eri osa-alueena, joiden yhteisenä ulottuvuutena on matkailijan aktiivisuus tai passiivisuus, sen mukaan osallistuuko matkailija itse tuotteen kokemiseen tekemällä konkreettisesti jotain, vai onko hän mukana vain sivusta seuraajana. Toisella akselilla esitetään matkailijan henkinen tai fyysinen osallistuminen, toisin sanoen se, onko kyseessä kiehtovan asian seuraaminen vai liittyminen osaksi tapahtumaa.

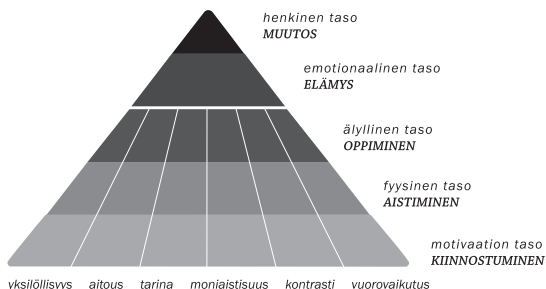
Kuvio 1. Elämyksen neljä ulottuvuutta, The Sweet Spot (Pine & Gilmore 1999, 30)

Kun ihminen seuraa esimerkiksi televisio-ohjelmaa, mutta ei uppoudu siihen, korostuu elämyksessä viihteellisyys. Kun osallistumisesta tulee aktiivisempaa, kuten melontakursseilla tai hiihtoretkeillä, jossa tilanne itsessään vetää kokijan mukaansa, mutta ei vaadi yksilöltä uppoutumista, korostuu elämyksen opetuksellinen näkökulma. Todellisuuspakoisesta, eskapistisesta, elämyksestä on kyse silloin, kun yksilö on aktiivisesti toteuttamassa elämyskokemustaan uppoutuen kokemusvirran vietäväksi. Esimerkkitalanteina mainittakoon juuri monet ohjelmapalvelutuotteet, kuten erilaiset seikkailut, kiipeilytilanteet tai muu aktiivinen tekeminen. Passiivisemmassa kokemuksessa yksilö vain ihailee maisemaa ja tutkailee ympäristöä moniaistisesti, missä on kyse esteettisestä elämyksestä. Kokonaisvaltaisin elämyskokemus syntyy, kun kaikki edellä mainitut ulottuvuudet on otettu huomioon. (Ks. Pine & Gilmore 1998, 101-102; Komppula & Boxberg 2002, 29; Mossberg 2003, 81; Lehtola & Kylänen 2004, 9.)

Elämys syntyy vasta asiakaspalvelutilanteessa, ja siksi op-paiden on tunnettava erilaisia keinoja johdattaa asiakas elämyskokemukseensa. Palveluntarjoaja tai elämysten lavastaja voi toimia kuitenkin vain tiettyyn vaiheeseen asti. Kokija määrittää itse oman elämyskokemuksensa, mutta siihen vaikuttavat sekä vuorovaikutustilanne asiakkaan ja palveluntarjoajan välillä että asiakkaan taustatekijät, kuten se, mistä kulttuurista hän tulee ja mihin hän on tottunut arkielämässään. (Borg ym. 2002, 26-29; Komppula & Boxberg 2002, 29; Verhelä & Lackman 2003, 36 Lehtola & Kylänen 2004, 4-5.)

Komppula & Boxbergin (2002, 29) mukaan elämys on viime kädessä henkilökohtainen, subjektiivinen kokemus, eikä matkailuelämyksiä itse asiassa voida varmuudella taata. Elämyksen syntymiseen voidaan kuitenkin merkittävästi vaikuttaa kiinnittämällä erityistä huomiota asiakkaan kokemukseen.

Elämys on merkittävä, positiivinen ja ikimuistoinen kokemus, joka voi tuottaa kokijalleen henkilökohtaisen muutoksen. Mikä sitten erottaa toisistaan elämyksen ja kokemuksen? Mitä elementtejä matkailutuotteessa tulisi olla, jotta se tarjoaisi asiakkaalle elämyksiä? Millainen tuote on elämys tuote? Vastauksia näihin kysymyksiin tarjoaa Elämyskolmio-malli. (ks. kuvio 2. Elämyskolmio). Mallin avulla on mahdollista analysoida ja ymmärtää niin matkailualan kuin viihde- ja kulttuurialan tuotteiden, kuten erilaisten virtuaalimaailmojen, elämyksellisyyttä. Malli on eräänlainen ideaalityyppi ja se kuvaa täydellistä tuotetta, jonka kaikilla tasoilla kaikki elämyksen elementit ovat edustettuina. Elämyskolmio on selkeä työkalu tuotteen kriittisten kohtien tai puutteiden löytämiseksi. Sen avulla on helppo analysoida tuotetta ja löytää tapoja kehittää sitä. Paremmat tuotteet tuovat yritykselle kilpailuetua.

Kuvio 2. Elämyskolmio.

Mallissa elämystä tarkastellaan kahdesta näkökulmasta: 1. tuotteen elementtien tasolla ja 2. asiakkaan kokemuksen tasolla. Kuvion alareunassa on kuvattuna asiakkaan kokemukseen vaikuttavat tekijät (ks. Komppula & Boxberg 2002, 30-31; Perttula 2004). Vaikka elämystä on mahdotonta takuuvarmasti kaikille vieraille luvata, voidaan tuotteeseen kuitenkin sisällyttää elementtejä, joiden avulla elämys todennäköisesti syntyy. Näin varmistetaan elämyksen kriteerien täyttyminen, palvelu jalostetaan elämykseksi.

1.1.1 Elämyksen elementit

Yksilöllisyys. Yksilöllisyydellä tarkoitetaan tuotteen ainutkertaisuutta ja ainutlaatuisuutta niin, ettei täysin samaa tai samanlaista kokemusta löydy muualta. Yksilöllisyys näkyy asiakaslähisyytenä, joustavuutena ja mahdollisuutena räätälöidä tuote jokaisen asiakkaan mieltymysten ja tarpeiden mukaan. Yksinkertaisimmillaan tämä tarkoittaa sitä, että ohjelmassa on jouston varaa niin, että jokainen ryhmän osallistuja voi toteuttaa omia mieltymyksiään esimerkiksi aktiviteettien haastavuuden ja tarjotun tiedon osalta. Tuotteen yksilöllisyyttä ja räätälöinnin astetta voidaan lisätä lähes loputtomiin, mutta yleensä myös kustannuksen nousevat yksilöllisyyden lisääntymisen myötä. Haasteena onkin tuottaa helposti personoitavia tuotteita, joiden peruskonsepti on monistettavissa.

Aitous. Aitous tarkoittaa tuotteen uskottavuutta. Yksinkertaisimmillaan aitous on olemassa olevaa ja todellista alueen elämäntapaa ja kulttuuria. Edward Brunerin (1994) mukaan aitouden eli autenttisuuden, määrittää viimekädessä asiakas itse. Tuote on aito, jos asiakas kokee sen uskottavana ja aitona. Universaalia

aitoa ja oikeaa ei ole olemassa, vaan kyse on aina määrittelemästä näkökulmasta, mitä esimerkiksi paikallisuus on. Tuotteen tulee perustua tekijöidensä kulttuuriin, niin että sen tuottajat tuntevat sen luontevaksi osaksi omaa, paikallista identiteettiään. Jokainen representaatio ja kopio, minkä tietystä kulttuurista näemme, muuttaa käsitystämme alkuperäisestä (Brunner 1994, 397.) Siksi osa tuotteen aitoutta on sen kulttuuris-eettinen kestävyys. Eettinen tuote ei loukkaa etnisiä tai muita kulttuuriyhteisöjä tai pyri hyötymään näiden kustannuksella. Esimerkiksi saamelaisena esiintyminen tai saamelaiseksi pukeutuminen, ja näin saamelaisidentiteetillä rahastaminen ei ole eettisesti oikein, jos se välittää väärää ja epäaitoa kuvaa saamelaisuudesta.

Tarina. Tarina liittyy läheisesti tuotteen aitouteen. On tärkeää sitoa kokonaisuuden eri elementit toisiinsa yhtenäisellä tarinalla, jolloin kokemuksesta tulee tiivis ja mukaansatempaava. Uskottava ja aito tarina antaa tuotteelle ja kokemukselle sosiaalisen merkityksen ja sisällön, ja asiakkaalle syyn kokea kyseessä oleva tuote. Tarinalla perustellaan asiakkaalle se, mitä tehdään ja missä järjestyksessä. Ei lähdetä pilkille pelkästään pilkkimisen opettelu ilosta, vaan vakuutetaan asiakas siitä, että juuri hänen kannattaa opetella pilkkimisen tärkeä taito. Läheinen lampi voi olla mystinen paikka tai saaliilla erityinen arvo yms. Hyvässä tarinassa on faktan ja fiktion elementtejä, esimerkiksi vanhoja uskomuksia tai legendoja paikallistietoudella höystettynä. Tarina houkuttelee asiakkaan myös tunnetasolla osalliseksi kokemuksesta, mikä saa vieraan kokemaan tuotteen myös älyllisellä ja emotionaalisella tasolla. Tarinan vaikuttavuutta ei kannata jättää sattumanvaraan, vaan tuotteen tarinan tulisi olla huolellisesti käsikirjoitettu kohdeyleisön tarpeet huomioon ottaen. Näin juonenkäänneiden vaikuttavuus varmistetaan mahdollisimman tehokkaasti. Tuotteen tarinan on oltava uskottava ja viimeistä piirtoa myöten suunniteltu

ja toteutettu niin, etteivät yksityiskohdat ole ristiriidassa keskenään. Pine ja Gilmore (1999, 46-55) nimittävät tätä elämyksen harmonisoinniksi ja teemoitteluksi. Johdonmukainen teemoittelu on olennainen osa elämystuotetta. Teemojen ja tarinan on oltava läsnä kaikissa tuotteen kokemisen vaiheissa, markkinoinnista kokemiseen ja jälkimarkkinointiin.

Moniaistisuus. Moniaistisuus tarkoittaa sitä, että kaikki aistiärsykkeet on suunniteltu huolellisesti vahvistamaan haluttua teemaa, ja ne tukevat tuotteen mukaansa tempaavuutta. Mikäli aistiärsykeitä on liikaa tai ne ovat häiritseviä, saattaa kokonaisvaikutelma kärsiä.

Kontrasti. Kontrastilla tarkoitetaan erilaisuutta asiakkaan näkökulmasta. Tuotteen on oltava erilainen suhteessa asiakkaan arkeen. Hänen on voitava kokea jotakin uutta, eksoottista ja tavallisesta poikkeavaa. Uuden ja erilaisen kokeminen mahdollistaa oman itsenä näkemisen toisesta näkökulmasta, toisenlaisena vieraassa ympäristössä. Tämä vapauttaa näkemään ja kokemaan asioita erilaisella tavalla vapaana arjen rajoituksista ja tottumuksista. (Turner & Turner 1978, 249-253; Jokinen 1991, 133-134; Sepänmaa 1998, 19.) Kontrastin tuottamisessa on huomioitava asiakkaan kansallisuus ja kulttuuri. Yhdelle eksoottinen on toiselle tuiki tavallista.

Vuorovaikutus. Vuorovaikutus on onnistunutta kommunikointia oppaan ja/tai toisten matkalaisten, mutta myös tuotteen ja sen tuottajien kanssa. Vuorovaikutukseen liittyy olennaisena osana *yhteisöllisyyden* tunne – koetaan jotakin yhdessä, osana yhteisöä, porukkaa tai perhettä. Tämän takia on ensiarvoisen tärkeää, että esimerkiksi samalle retkelle osallistuvat asiakkaat vähintäänkin esitellään toisilleen, elleivät he tunne toisiaan jo ennalta. Yksinkin voi toki kokea elämyksen, mutta yhteisöllisyyteen liittyy tietoisuus siitä, että kokemus on yleisesti hyväksytty ja

arvostettu. Näin kokemus nostaa kokijan sosiaalista statusta tai liittää häntä tiiviimmin tiettyyn ryhmään. Elämyksistä puhuttaessa vuorovaikutuksen elementti on erityisen tärkeä *yksilöllisyyden* luomisessa; palveluntarjoajan ja matkailijan henkilökohtaisella vuorovaikutuksella on ratkaiseva merkitys kokemuksen välittämässä asiakkaalle tiedossa fyysisessä ympäristössä mahdollisimman onnistuneella tavalla.

1.1.2 Kokemisen tasot

Elämyskolmio-mallin pystyakselilla on kuvattu asiakkaan kokemuksen rakentuminen kiinnostuksen heräämisestä kokemiseen, koetun tietoiseen prosessointiin ja edelleen tunnepitoiseen elämykseen, joka johtaa muutokokemukseen. (vrt. Aho, 2001, 35-36.) Hyvässä ja toimivassa elämystuotteessa kaikki edellä kuvautetut elämyksen peruselementit ovat mukana jokaisella kokemisen tasolla.

Motivaation taso. Motivaation tasolla herätetään asiakkaan kiinnostus sekä luodaan odotukset tuotetta kohtaan esimerkiksi markkinoinnin keinoin. Jo tässä vaiheessa mahdollisimman monen elämyskriteerin tulisi täyttyä. Toisin sanoen jo tuotteen markkinoinnin tulisi olla mahdollisimman, yksilöllistä, moniaistista, aitoa ja vuorovaikutuksellista, kontrastia ja tarinaa unohtamatta.

Fyysinen taso. Fyysisellä tasolla asiakas kokee ja tiedostaa tuotteen aistiensa kautta. (LaSalle & Britton 2003, 9) Fyysisten aistimusten avulla tiedostamme, missä olemme, mitä tapahtuu ja mitä teemme. Fyysisellä tasolla hyvä tuote takaa miellyttävän ja turvallisen kokemuksen; ei ole liian kylmä, kuuma, nälkä, jano, tai vessahätä fyysisestä vaarasta puhumattakaan. Poikkeuksena

edelliseen ovat niin sanotut extreme-elämykset, joissa kuoleman- tai loukkaantumisvaaran kokeminen, vaaran tunteella leikittely ja siitä selviäminen kuuluvat olennaisena osana kokemukseen, vaikka todellista vaaraa yleensä pyritään välttämään. Fyysisellä tasolla mitataan tuotteen tekninen laatu.

Älyllinen taso. Älyllisellä tasolla prosessoimme ympäristön antamia aistiärsyksiä ja toimimme niiden mukaan, opimme, ajattelemme, sovellamme tietoa ja muodostamme mielipiteitä. Älyllisellä tasolla päätämme olemmeko tyytyväisiä kokemaamme, vai emme. (LaSalle & Britton 2003, 9) Älyllisellä tasolla hyvä tuote tarjoaa asiakkaalle oppimis- tai harjaantumiskokemuksen, mahdollisuuden oppia jotakin uutta, kehittyä ja saada uutta tietoa joko tiedostetusti tai tiedostamatta.

Emotionaalinen taso. Varsinainen elämys koetaan emotionaalisella tasolla. Yksilöiden tunnereaktioita on vaikea ennustaa ja hallita. Jos tuotteessa on tähän saakka otettu hyvin huomioon kaikki elämyksen peruselementit motivaation, fyysisellä ja älyllisellä tasolla, on hyvin todennäköistä, että asiakas kokee positii-visen tunnereaktion, iloa, riemua, onnellisuutta, onnistumisen ja oppimisen iloa, voiton riemua, liikutusta – jotakin sellaista, jonka yksilö kokee merkitykselliseksi. (Vrt. Perttula 2004,)

Henkinen taso. Henkisellä tasolla elämyksen kaltainen positiivinen ja voimakas tunnereaktio saattaa johtaa henkilökohtaiseen muutostokemukseen, joka johtaa melko pysyviin muutoksiin subjektihenkilön fyysisessä olotilassa, mielentilassa tai elämäntavassa (Aho 2001, 35). Tällöin yksilö kokee muuttuneensa ja kehittyneensä ihmisenä tai omaksuneensa jotakin uutta osaksi persoonaansa. Elämyksen kautta voi omaksua uuden harrastuksen, ajattelutavan tai löytää itsestään uusia voimavaroja. Entinen arkajalka voi pitää itseään rohkeana hypättyään laskuvarjolla, materialisti löytää uusia arvoja erämaavaellukselta tai sohvaperunaan voi tarttua kuntoilukipinä.

1.2 Yritykset, kilpailu ja tarjonta

Elämykset liitetään usein matkailuun, erityisesti ohjelmanpalvelu- ja seikkailutuotteisiin. Elämystaloudessa on kysymys kaupallisten kokemusten tarjoamisesta globaaleilla markkinoilla toimialaan katsomatta. Elämystalouteen lasketaan kuuluvaksi kaikki vapaa-ajan kulutus urheilusta elokuvaan, peleihin tai matkailuun (Aku Alanen 2007, 57 - 61).

Pienikin suomalainen matkailuyritys kilpailee siis samoista asiakkaista muun maailman vapaa-ajantarjonnan kanssa. Matkakohdetta valitessa voi matkailijan mielessä suomalaisen kohteen kanssa kilpailla Thaimaa, Dubai, Åre tai Disneyn teemapuisto. Tässä kilpailussa pärjätäksemme on meidän tunnettava vieraamme ja heidän tarpeensa entistä paremmin sekä tarjottava heille yksilöllisiä ja ikimuistoisia kokemuksia. Muistettava on myös, että matkailijat jakavat niin hyvät kuin huonotkin kokemuksensa helposti erilaisissa verkkoyhteisöissä jopa kymmenille tuhansille potentiaalisille asiakkaille. Brändinhallinnan tehokkain keino on varmistaa jaettavan viestin positiivisuus.

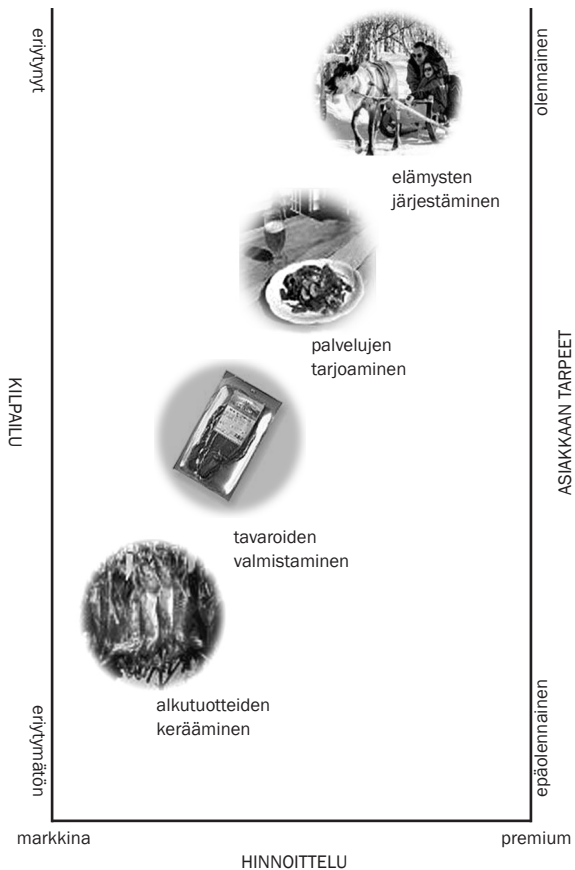
Laatu on palveluliiketoiminnan keskeisimpiä kilpailutekijöitä. Elämystaloudessa ratkaisevana kilpailutekijänä on kokemuksen aitous. Aidon kokemuksen rakentaminen edellyttää kuitenkin laadun huomioimista (Pine & Gilmore, 2007).

Matkailualalla toimivien täytyy nykyään olla melkoisia moniosaajia pärjätäkseen tässä kilpailussa. Heidän on osattava kertoa mielenkiintoisia tarinoita ja hallittava paikallistietoutta, mutta pystyttävä myös hyödyntämään uusinta teknologiaa. Mikä tärkeintä, heidän on pystyttävä vetoamaan asiakkaaseen monella eri tasolla. Laatuun ja laadukkaaseen asiakaspalveluun vaaditaan entistä moninaisempia taitoja, oli kyseessä sitten matkaopas, ravintolatyöntekijä tai ohjelmanpalveluyrittäjä.

Kilpailukykyinen matkailutuote on 2000-luvulla entistä monipuolisempi, jalostetumpi ja siksi vaikeampi toteuttaa. Tuotteen kilpailukykyyn vaikuttaa yhä enenevässä määrin se millaisen kokemuksen ostaja rahojensa vastineeksi saa. Vaikka tuotteen kaikki osiot eivät näy asiakkaalle, yrityksen jokainen taso osallistuu elämyksen luomiseen vaikuttaen näin asiakkaan saamaan kokonaispakettiin.

Varsinaisen tuotteen lisäksi asiakkaan elämyskokemukseen vaikuttavat myös muut asiakkaat, asiakaspalveluhenkilöstö ja ympäristö. Asiakkaan eteen tuotua palveluympäristöä voidaan palvelujen markkinoinnista tuttua 'palvelun toiminnan' -mallia mukaillen kutsua elämystilaksi (vrt. service scape). Asiakkaan elämyskokemus syntyy vuorovaikutuksessa yrityksen lavastaman tilanteen kanssa, vaikka itse elämys koetaankin sisäisenä tuntemuksena. Yrityksen henkilöstö voi vaikuttaa kokemukseen joko positiivisesti tai negatiivisesti, ja sama koskee myös muita tilanteessa läsnä olevia asiakkaita. (Mossberg 2003, 15-17, 110; ks. myös Murray 1995, 12, 14, 17-18.) Yhden huonotuulisuus voi hyvin nopeasti pilata toisenkin päivän, mikä asettaa ohjelmapalvelutyöntekijät haasteellisen tehtävän eteen. Samalla asiakkaan kokemukseen vaikuttavat hänen kulttuurinen taustansa, aiemmat kokemuksensa ja ennakkomielikuva.

Liiketoiminnassa on kuljettu pitkä tie maanviljelystä tavaravaihdantaan ja edelleen teollisesta massatuotannosta palvelutalouteen ja elämystalouteen. (Ks. kuvio 3. Taloudellisen arvon kehittyminen). Tämän päivän kilpailukykyisen elämystuotteen on oltava paljon enemmän kuin mukava kokemus.

Kuvio 3. Taloudellisen arvon kehittyminen (Pine & Gilmore 1999, 2-4, 6)

1.3 Tervetuloa elämisyhteiskuntaan

Edellä kuvatut kuluttamisen, markkinoiden ja yritystoiminnan piirteet linkittyvät yhteen laajempien yhteiskunnallisten muutostekijöiden kanssa. Yhteiskunnassamme ja globaalilla tasolla on nähtävissä merkittävä siirtymä, joka on muokannut kilpailuetuun johdattavia tekijöitä käytännössä toimialaan katsomatta. Kehitys jatkuu ja kiihtyy 2000-luvulla.

Kuviossa 3. Taloudellisen arvon kehittyminen on havainnollistettu taloudellisen arvon rakentamisen muutosta porolla. Siinä missä esimerkiksi lapinkävijälle riitti aiemmin poronlihan ostaminen tai maittavan poronkäristyksen nauttiminen lappilaisessa ravintolassa, on yritysten täytynyt ryhtyä tarjoamaan asiakkailleen kokonaisvaltaisia kokemuksia, joissa ruoka tai palvelu ovat vain tuotteen peruselementtejä. Elämyksissä on näin kyse korkeammasta jalostusasteesta, jolla on vaikutuksensa myös yrityksen kilpailuasemaan. Mitä erilaistuneempi tuote, sitä eriytyneempi asema markkinoilla. Mitä enemmän lisäarvoa kokemus asiakkaalle tuottaa, sitä vapaammin tuotetta voi hinnoitella. Kaiken taustalla ovat kuitenkin asiakkaiden tarpeet, jotka elämystuotteiden kehittämisessä tulee huomioida entistä enemmän. Matkailualalla ja laajemminkin elämysteollisuudessa kerääminen, tavaratuotteet ja palveluiden tarjoaminen eivät ole kadonneet minnekään, vaan ne ovat edelleen olennainen osa pitkälle vietyä elämystuotetta.

Lähteet

Aho, Seppo 2001. Matkailuelämys prosessina: elämysten synnyn ja kehityksen vaiheet teoksessa Matkailuelämykset tutkimuskohteina. Toim. Aho, Honkanen, Saarinen. Lapin yliopiston matkailun julkaisuja B 6, Rovaniemi, 32-50.

Alanen Aku 2007. Elämyskulutus kiehtoo yhä useampia. Samasta tuotteesta sekä hyötyä että elämystä. Artikkelijulkaisussa Tieto & Trendit 57-61.

Borg, Pekka & Kivi, Elina & Partti, Minna 2002. Elämyksestä elinkeinoksi. Matkailusuunnittelun periaatteet ja käytäntö. WSOY. Juva.

Bruner E. M. 1994. Abraham Lincoln as Authentic Reproduction: A Critique of Postmodernism. *American Anthropologist* 96(2):397-415.

Grönroos, Christian 2001. Palveluiden johtaminen ja markkinointi. WSOY. Helsinki.

Jensen, Rolf 1999. The Dream Society. How the Coming Shift from Information to Imagination Will Transform Your Business. McGraw-Hill. R. R. Donnelley & Sons Company. New York.

Jokinen Eeva (1991) Naisen odysseia individualismiin, Jyväskylän yliopiston yhteiskuntapolitiikan laitoksen työpapereita N:o 65. Jyväskylän yliopisto.

Komppula, Raili & Boxberg, Matti 2002. Matkailuyrityksen tuo-

tekehitys. Matkailuyrittäjä-sarja. Edita. Helsinki.

Kärnä, Ulla 2000. Asiakkaan kokema palvelun laatu ja sen vaikutus asiakastyytyvyyteen sekä markkinointiviestintään ja imageen yritysmarkkinoilla. Markkinoinnin pro gradu -tutkielma. Lapin yliopiston taloustieteiden laitos. Julkaisematon.

LaSalle & Britton 2003. Priceless. Turning Ordinary Products into Extraordinary Experiences. Harvard Business School Press.

Lehtinen, Jarmo R. 1983. Asiakasohjautuva palveluyritys. Weilin + Göös. Espoo.

Mossberg, Lena 2003. Att skapa upplevelser – från OK till WOW! Studentlitteratur. Lund.

Murray, Keith B., 1995. A Test of Services Marketing Theory: Consumer Information Acquisition Activities. Teoksessa; Bateson, John E. G.: Managing services marketing: text and readings. Dryden Press. Fort Worth, 10–25.

Perttula, Juha 2004. Ihminen matkustaa, mutta miksi? Teoksessa Lapland Centre of Expertise for the Experience Industry & The Experience Institute (toim.): Articles on Experiences. Rovaniemi.

Pine II, Joseph B. & Gilmore, James H. 1998. Welcome to the experience economy. Harvard Business Review 76 (4), 97–105.

Pine II, B. Joseph & Gilmore, James H. 1999. The Experience Economy. Work Is Theatre & Every Business a Stage. Harvard Business School Press. Boston.

Pine II, B. Joseph & Gilmore, James H. 2007. What Consumers Really Want. Authenticity Harvard Business School Press. Boston.

Sepänmaa Yrjö (1998) Matkan estetiikka. Matka koettuna ja kokemus teoksena teoksessa Matkakirja, artikkeleita kirjallisista matkoista mieleen ja maailmaan. Toim. Hakkarainen ja Koistinen. Kirjallisuuden ja Kulttuurin tutkimuksia, Joensuun yliopisto. s.13 - 21.

Tarssanen, Sanna & Kylänen, Mika 2005. A Theoretical Model for Producing Experiences - a Touristic Perspective. Teoksessa Articles on Experiences 2. Lapin yliopistopaino. Rovaniemi.

Turner, Victor & Turner, Edith (1978) Image and Pilgrimage in Christian Culture. Columbia University Press. New York.

2. matkailutyöntekijä elämyksen luojana

Sanna Tarssanen

2.1 Erilaisuus, kontrasti ja eksotiikka

Matkailualan työntekijät ovat avainasemassa matkakokemusta ja elämyksiä luotaessa. Kokemus kohdemaasta välittyy juuri matkailutyöntekijöiden kautta, sillä harva turisti tulee joutuneeksi tai päässeeksi kontaktiin sellaisten paikallisten asukkaiden kanssa, jotka eivät edes välillisesti ole matkailuelinkeinon palveluksessa.

Matkailuteollisuuden yksi kantavista ajatuksista on tehdä matkustaminen mahdollisimman helpoksi ja vaivattomaksi, niin että erilaisuuden kohtaaminen on mukavaa ja miellyttävää; liiallinen erilaisuus voi olla hämmentävää tai pelottavaakin. Vieraalla kielellä puhuminen voi olla ahdistavaa, eikä epämiellyttävän kohtelun saaminen istu lomamatkan ideaan, puhumattakaan siitä, että tuntisi itsensä kykenemättömäksi toimimaan vieraassa ympäristössä. Oppaat, matkatoimistojen edustajat ja virkailijat ovat turistin suojakilpi liiallista erilaisuutta vastaan. Matkustipa turisti minne päin maailma tahansa, hän

saa vastaansa hymyileviä matkailuammattilaisia, joiden apuun hän tietää voivansa luottaa hädän tullen. Virkailijat ja oppaat käyttäytyvät kaikkialla saman ammattinsa edellyttämän hyvän asiakaspalveluasenteen mukaisesti, joten matkailijan ei tarvitse heitä kohdatessaan jännittää vieraita tapoja tai edes kieltä, sillä palvelua saa useimmiten turistin äidinkielellä.

Matkailutyöntekijät ja nimenomaan asiakaspalveluhenkilöt ovat tärkein ammattiryhmä matkailuelämyksiä luotaessa. Heidän vastuullaan on kokemuksen, matkailutuotteen fyysisen ympäristön ja sen tarjoamien haasteiden välittäminen asiakkaalle mahdollisimman onnistuneella tavalla. Hienoinakin maisema, ateria tai aktiviteetti kutistuu helposti merkityksettömäksi ilman asiantuntevan ja myötäelävän oppaan tarinoita ja kertomuksia. Vastavasti tavallisen kiven koskettaminen voi olla elämys, jos siihen liittyy vaikkapa vanha taru tai uskomus kiven voimasta. Oppaiden tehtävä ei siis ole enempää eikä vähempää kuin elämyksen eri osa-alueiden sopeuttamien kulloisenkin asiakkaan tarpeisiin: vauhtia, seikkailuja ja eksotiikkaa sitä haluaville sekä tutumpaa ja vähemmän haasteellista mukavuudenhaluisemmille. Tehtävä ei ole helppo. Se vaatii psykologista silmää, ihmistuntemusta, kykyä kommunikoida ja tulkita vieraita kulttuureja, pitkää pinnaa ja aitoa halua välittää kokemuksia ja kohdata ihmisiä usein vaativissa ja kiireisissä työolosuhteissa.

2.2 Turistin tila ja paikka

Matkalla turisti kohtaa paitsi matkailutyöntekijöitä myös muita turisteja. Nämä kohtaamiset luovat turistin käsityksen paikallisesta kulttuurista, ja ovat eri tahojen sääntelemiä, halusimmepa tai emme. Palvelusektorin kohtaamisia määrittävät eri organisaatiot

ja yritykset luoden ammatti-identiteettejä, säännöksiä ja suosituksia siitä, mikä on hyvää ja suotavaa ja mikä taas kiellettyä tai yrityksen toimintatapojen vastaista. Taloudellinen vaihdantasuhte määrittää ainakin välillisesti jokaista turistin ja paikallisen kohtaamista. Tyytyväinen asiakas takaa yritysten liikevaihdon, maksaa työntekijöiden palkan ja antaa parhaassa tapauksessa tippiäkin. Vaikka turisteille usein hieman naureskellaan, jokainen kadunvarren pojankloppi tietää matkailun taloudellisen merkityksen.

Tarkastellaanpa matkailutyöntekijän arkipäivää ja työkenttää sekä siinä vaikuttavia valtasuhteita. Suuri osa matkailijoista saapuu Suomeen jonkin matkanjärjestäjän tilauslennolla. Matka on valittu kotimaassa katalogista tai internetistä samaan tapaan kuin kotoiset seuramatkamme etelän lämpöön. Matkanjärjestäjä on huolella valinnut paikalliset yhteistyökumppanit, majoitus- ja ohjelmapalveluyritykset, ravintolat ja bussifirmat jne. Tämä palveluketju takaa matkan laadun ja kaikki matkailijan kokemukset suodattuvat sen läpi. Matkanjärjestäjä huolehtii yleensä tarkkaan näkyvyydestään kohdemaassa ja palveluketjussa; logo näkyy ainakin oppaiden vaatetuksessa ja hotellien auloissa. Kuva, joka kohdemaasta halutaan välittää, on mahdollisimman tarkkaan suunniteltu ja tehokkaasti markkinoitu. Asiakkaan on saatava juuri se, mitä esitteessä ja ennakkotiedoissa on luvattu.

Heti lentokoneeseen astuttuaan matkailija on turistikissa *tilassa*, jossa häntä kohdellaan asiakkaana ja elämystenostajana. Tila on sosiaalisten suhteiden muodostama avoin alue, jota määrittävät ihmisten väliset suhteet ja tilassa tapahtuva toiminta. Se ei ole maantieteellisesti rajattu vaan voi olla olemassa yhtä aikaa useissa eri paikoissa. (Massey 2003, 59-60.) Turistinen tila on samanlainen riippumatta siitä, minne lentokone on menossa. Bangkokiin tai Rovaniemelle suuntaavassa brittiläisessä tai rans-

kalaisessa charterissa on sama tunnelma, tietyt myyntiartikkelit ja ateria. Kun kone laskeutuu, vastassa ovat matkanjärjestäjän paikallisoppaat kyltteineen, logoineen ja yhteneväisine asuineen. He ohjaavat matkalaiset turvallisesti hotelliin, jonka aulaan on ilmoitustaulu matkaohjelmineen ja kätevä infokansio retkineen ja ravintolavinkkeineen. Opas on yleensä mukana myös retkillä. Tämä turistinen tila on osa matkanjärjestäjän *brändiä* ja toistuu kaikissa kohteissa mahdollisimman samanlaisena.

Mutta matkailijoille *paikalla* on väliä. Juuri kyseinen kohde on valittu kaikkien muiden joukosta siihen liittyvien odotusten, sen imagon ja tarjonnan perusteella. Turisti voi osallistua saman matkanjärjestäjän matkoille eri kohteisiin ja kokea joka kohteessa joitain erilaista eksoottista ja merkityksellistä. Kohteesta tulee paikka kun se eletään ja koetaan, ja siihen liitetään henkilökohdaisia merkityksiä. (Giddens 1990, 16 Massey 2003, 59-60 mukaan).

Matkailutyöntekijä on organisaationsa ja yrityksensä edustaja. Asiakkaalle hän edustaa sitä yritystä, jonka logoa hän kantaa. Jokainen hotellivirkailija, taksikuski tai safariopas on kuitenkin osa suurempaa palveluketjua. Tyytyväiset asiakkaat takaavat sen, että matkanjärjestäjä panostaa hotelliin tehokkaaseen markkinointiin seuraavanakin vuonna. Mikäli asiakastyytyväisyys sitä vastoin laskee, sama palvelu ostetaan herkästi seuraavana vuonna toisaalta. Suomalaisenkin matkailutyöntekijän ja elämystuottajan rooli on usein kahtalainen, toisaalta tuotetaan vahvaa kokemusta *paikasta*, Suomesta, Lapista tai Rovaniemestä, mutta toisaalta se tehdään usein ulkomaisten tahojen määrittämien standardien mukaisesti. Juuri matkanjärjestäjä usein määrää, kuinka oppaan on pukeuduttava ja käyttäydyttävä. Opas rakentaa matkailuelämystä kotimaastaan suomalaisena, mutta vieraalla kielellä tehden sen ymmärrettäväksi ja helpoksi kokea ul-

komaalaisille asiakkaille. Oppaalla on oltava vankka tuntemus ja side *paikkaan*, mutta samalla ammattitaitoa ymmärtää turistisen *tilan* asettamat vaatimukset ja toimia niiden mukaan. Haasteena on tehdä turistisesta *tilasta* merkityksellinen, suomalainen paikka myös matkailijoille.

2.3 Kohtaaminen ja kokemus

Kokemuksen välittäminen ja moitteeton asiakaspalvelu vaativat rautaista ammattitaitoa, kykyä ja aitoa halua kohdata erilaisuutta ja ihmisiä. Tavallisesti matkaan kohdistuu suuria odotuksia. Lomamatka on vuoden kohokohta, johon on ehkä säästetty vuoden mittaan. Kohde on valittu huolella, ja markkinointimateriaalin perusteella siitä on muodostunut hienoja mielikuvia. Esimerkiksi Lappiin tullaan usein kokemaan jouluidylliä, kelkkaseikkailuja ja arktista luontoa. Turistien mielikuvissa kangastelevat rauhaisa lomaidylli; jäätyneet ikkunat, auringon kimallus hangella, kynttilät, joulupukki, porot ja hirsimökit lumisen metsän syleilyssä. Se, miten asiakkaiden odotukset täyttyvät on viimekädessä asiakaspalvelijoiden vastuulla. Puitteiden, tuotteiden ja niiden markkinoinnin on oltava kunnossa; kaiken on vastattava asiakkaan ennakkokäsitystä hänen ostamastaan matkasta. Ideaalitalanteessa kaikki on kunnossa, turisti saapuu iloisena levänneenä ja kylläisenä. Aurinko paistaa, lunta on paljon, ruoka hyvää, eikä missään tarvitse jonottaa. Turisti viettää hienon loman, kokee, tuntee, maistaa, oppii ja palaa kotiin rentoutuneena, uutena ihmisenä, joka on saanut kotiviemisinä hieman muuttuneen maailmankuvan.

Tämä ideaalitalanne toteutuu kuitenkin harvoin. Lennot ovat usein myöhässä, sää on liian kylmä tai lämmin tai lunta on liian

vähän. Aurinko ei paista, hotellin uima-altaan vesi on kylmää tai jälkiruoat eivät ole mieluisia. Safarilla ajetaan liian kovaa tai liian hiljaa, lapsilla on kylmä ja äiti on raskaana, eikä halua kelkkailla. Jokainen turisti jonottaa tavallisesti ainakin kerran. Monesti asiakkaat eivät edes tiedä, mitä he ovat tarkalleen ottaen kotimaassaan ostaneet. Asiakaspalvelija on se henkilö, jonka vastuulla on saada odotukset ja todellisuus kohtaamaan, niin että odotukset täyttyvät, ja elämyksistä puhuttaessa jopa ylittyvät. Kaikki epäkohdat henkilöityvät juuri asiakaspalvelijaan, aivan kuten paras palautekin. Tarjoilijalle valitetaan huonosta viinistä tai hitaasta palvelusta, hotellin vastaanottoon lähes kaikesta, safarioppaalle säästä, vauhdista, kalaonnesta tai nokipannukahvista. Toisaalta myös kiitoskortit ja tipit osoitetaan juuri heille. Hyvä asiakaspalvelija pystyy tekemään huonostakin tuotteesta elämyksen, mutta elämys ilman hyvää asiakaspalvelijaa on vaikea saavuttaa. Asiakaspalvelijat ovat myös matkailuyrityksen tärkein kontaktipinta asiakkaisiin. He aistivat asiakastytytyvääisyyden jo kauan ennen kuin se näkyy tilastoissa ja kaavioissa.

Iloista ja tyytyväistä asiakasta on helppo ja mukava palvella, useimmiten yhteistyö sujuu molemminpuolisen kunnioituksen ja tyytyväisyyden hengessä. Matkailuammattilaisen tunnistaa siitä, että hän osaa ennakoida tyytymättömyyttä aiheuttavat tilanteet, sopeutua muuttuneisiin tilanteisiin ja luoda niistä ennalta odottamattomia elämyksiä asiakkaalle. Keskieurooppalaisittain laihan nokipannukahvin on hyvä jo ennalta mainita olevan suomalainen erikoisuus, ei vain huolimattomasti keitetty espresso, kuten asiakkaat muuten helposti luulevat. Kovalla pakkasella saapuneet turistit ovat onnekkaita päästessään kokemaan 'todellista' talvea ja suojasäällä tuleville kannattaa muistuttaa, että muutamaa astetta miinuksella on toki -30 astetta huomattavasti miellyttävämpi. Uima-allas ei ole lämmitetty, koska saunan jälkeen kuuluu

perinteisesti pulahtaa viileään veteen. Jos lunta on liian vähän ja kelkkailun sijasta matkailijat siirretään bussilla, ammattitaitoinen opas kertoo tarinoita kullankaivajista, kivilajeista tai tukkilaisista saaden lumettoman maiseman elämään parhaassa tapauksessa niin, etteivät matkalaiset muista lunta kaivatakaan.

Asiakkaiden kohtaaminen ja elämyksen välittäminen on rankkaa työtä. Se vaatii kulttuurista osaamista, kielitaitoa ja asennetta nähdä asiat asiakkaan näkökulmasta käsin, ja ennen muuta kykyä hallita omia tunteitaan. Raivoava, pettynyt tai kiukkuinen asiakas on osattava kohdata hymyillen, vaikka vastassa olisi jopa

henkilökohtaisia solvauksia. Usein työntekijät joutuvat käsittelemään ja muokkaaman omia tunteitaan niin, että ne vastaavat työn vaatimaa roolia. Tuottaessaan asiakkaalle tiettyä mielentilaa työntekijä joutuu aktiivisesti muokkaamaan myös omia tunteitaan. Asiakasta on vaikea saada innostuneeksi, iloiseksi ja avoimeksi kokemaan uutta, jollei itse ole sitä. Iloa ja innostusta on hankala vakuuttavasti esittää. On helpompi koettaa oikeasti innostua itsekkin. Sitä paitsi jokainen ammattilainen rakastaa työtään - ainakin jos asiakkaat kysyvät. Tämä tietoinen tunteiden muokkaaminen on *emotionaalista työtä*. *Uutta luovassa emotionaalisessa työssä* halutaan saada aikaan tunne, jota ei alun perin ollut olemassa. *Alistavassa emotionaalisessa työssä* taas puolestaan hallitaan tunnetta, joka on tilanteeseen nähden sopimaton. Työnantaja ei siis osta pelkästään työntekijöiden aikaa ja työpanosta, mutta myös näiden tunteita. (Hochschild 1983.)

Kaikki palveluammatit vaativat emotionaalista työtä, mutta matkailualalla myös eri kulttuurien tuntemus on erityisen tärkeää. On pystyttävä kääntämään ja selittämään kulttuurisia eroja ja vaihtamaan näkökulmaa. Turisti haluaa nähdä ja kokea aitoa, todellista ja uskottavaa suomalaisuutta, mutta omista lähtökohdistaan käsin ja vain niistä asioista, joita hän kokee kiinnostaviksi tai tärkeiksi. Hyvä opas osaa auttaa häntä kokemaan juuri sen.

Matkailualan työnkuvat eroavat toisistaan, vaikka kyse onkin pohjimmiltaan erilaisuuden kohtaamisesta, erojen selittämisestä ja hyvästä palvelusta. Eri työnkuvat ja ammatit vaativat erilaista erikoisosaamista. Työnkuvat eroavat mm. emotionaalisen vaahtivuuden, fyysisien työtilan ja työajan suhteen paljonkin. Seuraavassa taulukossa on hahmoteltu neljä kategoriala palvelualojen ja matkailuteollisuuden työntekijöistä (vrt. esim. Hall 2003). Nämä kategoriat eivät ole suljettuja, moni työnkuva vaatii useamman kuin yhden roolin osaamista ja parhaat ammattilaiset vaihtavat sujuvasti roolista toiseen.

	esimerk- kejä	fyysinen työtila	työaika	työn luonne
suorittajat	Taksikuski, Siivooja, Kokki	Löyhästi rajattu	Vuorotyö, työ ja vapaa-aika erillään, asiakkaalla ei pääsyä vapaa- aikaan.	Suorittava, pääpaino asioiden tekemisessä: viedään, tuodaan ja tehdään. Hyvä asiakas- kontakti on lisäarvo
virkaillijat	Hotelli- virkailija, Myyntisih- teeri, Myyjä, Tarjoilija, Lento- emäntä	Selkeästi rajattu, asiakas ja työntekijä erotettu usein tiskillä. Takuahuone työntekijän pakopaik- kana.	Vuorotyö, työ ja vapaa-aika erillään, asiakkaalla ei pääsyä vapaa- aikaan.	Auttava: ratkotaan ongelmia, toteutetaan toiveita, soitetaan, varataan ja koordi- noidaan. Emotionaa- linen työ ja asiakkaiden miellyttä- minen on hyvin tärkeä, mutta ei korvaamaton osa ammatti- taitoa.

asian- tuntevat viihdyttäjät	Safariopas, Rantavahti, Baarimik- ko, Hiihdon- opettaja	Löyhästi rajattu työnkuvan mukaan. Taka- huoneita vähän tai niihin pääsy työaikana on usein rajallista.	Rajaus vaihtelee, töistä hankala poistua kesken. Työpäivät venyvät helposti. Sesongin aikana paljon ylitöitä.	Ammatillinen osaaminen on yhdistel- mä asian- tuntemusta, kulttuurista kompe- tenssia ja viehätysvoi- maa. Emo- tionaalinen osaaminen ja karisma näkyvät tippien määrässä. Tippien osuus palkas- ta on usein merkittävä.
kääntäjät	Matkanjoh- taja, Mat- katoimiston edustaja	Ei rajattu, työssä 24h/vrk. Asiakkaal- la usein välillisesti pääsy myös yksityiselle alueelle.	Ei rajattu, oltava asi- akkaiden käytössä 24h/vrk.	Tärkein osa ammatillista osaamista on kulttuurinen kompetenssi; kyky selittää ja kääntää kulttuurisia eroja. Työ on emotio- naalisesti vaativaa.

Taulukko 1. Matkailutyöntekijöiden ammatilliset identiteetit

Fyysinen työtila tarkoittaa tilaa, jossa asiakaspalvelutilanne tapahtuu. Toisissa ammateissa asiakkaille ollaan jatkuvasti läsnä ja aina asiakkaan katseiden alla, mikä tarkoittaa sitä, ettei asiakaspalveluasennetta sovi hetkeksikään unohtaa. Esimerkiksi kelkkaretkillä tai matkanjohtajana toimiessa asiakkaat ovat jatkuvasti läsnä, eikä heidän edessään ole korrekta tupakoida, ki-rota edellistä ryhmää, kaivaa nenää tai viilata kynsiä. Bussiopas ei voi torkkua bussissa selostuksen välillä, eikä ryhmää noutava safariopas ole kaunis näky tupakoimassa lentokentällä, saati asiakkaistaan toisilleen valittavat oppaat. Useimmissa ammateissa työntekijöille on varattu henkilökunnan tila, ns. takahuone, jossa asiakkaiden katseilta ja korvilta piilossa myös edellä mainittuja toimia on lupa harrastaa.

Useimmissa ammateissa töihin mennään tietyllä kellonlyö-mällä ja sieltä poistutaan ennalta sovittuna ajankohtana. Muu-tamille matkailualan ammateille on kuitenkin tyypillistä työajan venyminen. Opas ei voi lähteä kesken työpäivän hammaslääkä-riin, ja asiakkaat on huolehdittava tyytyväisinä hotellille, vaikka matkalla tapahtuisi mitä. Joissakin ammateissa asiakkailla on tavalla tai toisella pääsy myös työntekijän vapaa-aikaan. Esi-merkiksi ryhmien oppaat, matkanjohtajat tai matkatoimistojen edustajat joutuvat usein olemaan hälytysvalmiudessa ja valmiina toimimaan hätätapauksen tai ongelmien sattuessa vuorokauden ympäri, vaikka varsinainen työaika olisikin jo ohi.

2.4 Tulevaisuus ja hyvinvointi

Matkailutyöntekijän ja erityisesti asiakaspalvelijan arki voi varsin-kin sesongin aikana olla raskasta. Pitkät työajat, työajan liuku-vuus ja emotionaalinen työ eli omien tunteiden jatkuva tietoinen muokkaaminen aiheuttavat helposti työuupumusta ja vieraantu-

mista omista, todellisista tunteista. Tästä voi seurata turhautumista ja aggressiivista käyttäytymistä tai jopa päihdeongelmia. (Hochschild 1983.) Siksi on tärkeätä tiedostaa oman jaksamisen rajat, pitää huolta riittävästä unen saannista, fyysisestä kunnosta, ihmissuhteista ja siitä, että elämää ja ihmiskontakteja on myös työn ulkopuolella. Loppuun palaneena on hankala tehdä töitä, eikä jaksamisen rajoilla sinnitellen jaksu kovinkaan montaa vuotta ammattitaitoaan kartuttaen.

Työn mielekkyyden ja työssä jaksamisen kannalta on tärkeää tietää, että ongelmien ja konfliktien sattuessa työyhteisön ja esimiesten tuki on aina saatavilla. Mahdolliset konfliktitilanteet tulisi aina voida purkaa työyhteisön kesken. On hyvä muistaa, että raivostunut asiakas kohdistaa solvauksensa yleensä ammatinharjoittajalle, ei niinkään persoonalle sen takana. Vastaava tilanne on kuitenkin hyvä aina purkaa lähimmän esimiehen kanssa. Näin johdoporrassaa osaa valmistautua mahdollisiin valituksiin ja työntekijä voi prosessoida ikävän tilanteen ja osaa kenties välttyä siltä jatkossa. Tämä prosessointi voi olla epävirallista, mutta sen ei tulisi tapahtua baarissa.

Matkailuteollisuus on hyvin mielenkiintoinen työkenttä. Kahta samanlaista työpäivää ei ole, työ on ihmisläheistä, vaihtelevaa ja usein hauskaa. Joka päivä on mahdollisuus oppia jotain uutta ihmisyydestä, maailmasta ja vieraista kulttuureista. Työkaverit ovat samanhenkisiä ja nuorekkaita ja hyviä ystäviä löytyy taatusti. Alalla on tarjolla monenlaisia työtehtäviä ja uraa on helppo rakentaa, sillä ylenemismahdollisuuksia on mukavasti tarjolla. Matkailu on maailman nopeimmin kasvava teollisuudenala, joten myös pienyrityksillä on suotuista kasvuympäristö. Parhaimmillaan matkailuteollisuus kasvattaa työntekijöistään osaavia ja avarakatseisia kosmopoliitteja, joiden ihmissuhdetaidoille ja käytännön näkemykselle on käyttöä monella alalla.

Lähteet

Hall Stuart (2003) Kulttuuri, paikka ja identiteetti Erilaisuus. Toim. Lehtonen & Löytty, Gummerus Kirjapaino Oy. Jyväskylä. 85-130.

Hochschild Russel Arlie (1983) The Managed Heart. Commercialisation of Human Feeling. University of California Press. Berkley. Los Angeles. London.

Massey Doreen (2003) Paikan käsitteellistäminen teoksessa Erilaisuus. Toim. Lehtonen & Löytty, Gummerus Kirjapaino Oy. Jyväskylä. 51-84.

3.lappi – elämystuottajan aarreaitta

Anna-Riikka Lavia

3.1 Elämyksiä tarinoista

Tarinayhteiskunnassa matkailutuotteille ammennetaan sisältöä paikalliskulttuurista, perinteistä ja uskomuksista. Lappi on tätä sisältöä pullollaan, ja rikkaassa kulttuuriperinnössä yhdistyy paljon matkailijoita kiehtovia elementtejä. Elinkeinot, tavat ja tottumukset, ruokaperinne, uskomukset ja tarinat ovat syntyneet vuorovaikutuksessa pohjoisen luonnon kanssa ja ne ovat aito osa lappilaista matkailuympäristöä. Lapin elämysteollisuuden kattoteema on lappilaisesta kulttuurista syntyvä lappilainen tarina, jossa korostuvat elämys ja aitous. Lappilaisten tarinoiden kolme ydinaluetta ovat arktinen luonto, uskomukset ja riitit, sekä elämäntapa ja kulttuuri. (LEO 2002) Näitä elementtejä hyödynnetään runsaasti myös matkailussa. Taiteen, tapahtumien ja kulttuuriympäristöjen lisäksi matkailijoita kiinnostavat perinteet ja perinteinen elämäntapa. Kotimaan matkailijoilla voi olla halu etsiä juuriaan, sukeltaa omaan myyttiseen menneisyyteensä,

mutta myös löytää uutta ja vierasta oman kotimaan kamaralta. Ulkomaalaisille tutustuminen matkailualueen historiaan kertoo paljon myös sen nykypäivästä, ihmisistä ja kansallisesta mentaliteetista.

3.2 Tarinoiden kulttuuriset sisällöt

Usein saamelaiskulttuuria markkinoidaan koko Lapin kulttuurina. Saamelaisalueella ja saamelaisten yrittäjien tuottamana saamelaiskulttuuriin pohjautuvat tuotteet ovat toki toivottavia, mutta kulttuurin tuotteistaminen sitä tuntematta voi olla tuhoisaa ja syödä kaikkien palveluntuottajien uskottavuutta. Kullanhuuhdonta, savotat ja tukinuitto, eräperinne ja poronhoito ovat osa aitoa peräpohjalaisuutta ja tarjoavat mahdollisuuden luoda autenttisia matkailutuotteita aidossa ympäristössä. Näihin aiheisiin liittyen on olemassa myös lukuisia uskomustarinoita ja muisteluksia jotka sopivat vaikkapa Rovaniemellä kerrottavaksi. Esimerkiksi Pentti Harjumaan (1994) Aaveriekköja -kirjassa kerrotaan paikkakuntalaisten miesten nähneen vielä hiljattain Kemijoen rannalla yöttömässä yössä vuosikymmenten takaisia, tuonpuoleisia tukinuittajia.

Rovaniemen kaupungin historia on kuin vuoristorata, jossa riehakkaista ja värikkäistä ajanjaksoista sukelletaan puutteeseen ja pula-aikaan, jopa täydelliseen hävitykseen. Rovaniemen maine "Pohjolan Klondykena" liittyy uiton kulta-aikaan 1800-luvun lopulla ja 1900-luvun alussa. Rovaniemi oli tuolloin tukkimiesten hurjastelupaikka, jossa jätkien kerrotaan juottaneen samppanjaa hevosilleenkin. Rovaniemen markkinoiden groteski torimeininki oli maanlaajuisesti tunnettua jo 1880-luvulla. Vuonna 1944 Rovaniemi räjäytettiin maan tasalle jatkosodassa, ja rauniokaupun-

gin perintö näkyy nykypäivän kaupunkikuvassa nuorena rakennuskantana. Historia sisältää aineksia minkälaiseen draamaan tahansa, mutta suurin osa siitä mikä on talletettu, homehtuu kirjoissa ja kansissa. (Lavia 2003, 93) Näitä tarinoita kertoo valitettavan harva. Palasen kadonnutta Rovaniemeä voi kuitenkin löytää Lapin maakuntamuseosta Arktikumissa, jossa vanhaa Rovaniemeä esitellään muun muassa pienoismallein ja valokuvin. Lapin metsämuseo Pöykkölässä vaalii puolestaan savotta- ja tukkilaisperinnettä.

3.3 Aitojen tuotteiden ongelma

Matkailussa on viime aikoina kiinnitetty paljon huomiota aitouden vaatimukseen. Turistit voidaan nähdä nykypäivän pyhiinvaltaajina, joiden tavoitteena on löytää autenttisuutta. He etsivät toisten ihmisten arkitodellisuutta, sitä yksityisintä elämänaluetta, jota ei ole rakennettu muille esitettäväksi, vaan joka on olemassa pelkästään itsensä takia. Matkailija viehättyy siitä, mikä edustaa esimodernia, turvallista ja kotoisaa, sillä usein hänen omasta modernista maailmastaan puuttuvat turvallisuutta tuovat rakenteet kuten sukupolvelta toiselle siirtyvät yhteisöllisyys, paikkasidonaisuus ja työ. (MacCannell 1989, 94-100) Tämän kaipuun voi kääntää kaikkien voitoksi tarjoamalla matkailijalle tilaisuuden unohtaa hetkeksi jälkimodernin maailman kiire ja juurettomuus. Tarinat kumpuavat paikallisesta kulttuurista ja kulttuuri onkin voimavara, jota matkailuteollisuudessa hyödynnetään ja työstehtään. Kohteena voivat olla korkeakulttuuri ja kansankulttuuri siinä missä eri ihmisryhmien elämäntavatkin. (Petrisalio 2001, 60-61) Eläviä paikalliskulttuureja ei silti pitäisi museoida menneisyyteen, vaan niille tulisi antaa tilaa kehittyä myös matkailuteollisuuden tulkinnoissa ja tuotteissa. Paikalliskulttuurien nykyidentiteettien tulisi olla matkailijoiden nähtävillä siten, että myös matkailuteollisuuden ulkopuoliset ulottuvuudet ja kulttuurisisällöt pääsevät esille (vrt. Saarinen 1999, 85).

Tarinoita on tapana kertoa vierailta mailta ja muista kulttuureista, sillä niiden avulla selitetään maailmaa ja jäsennellään erilaisuutta. Sen sijaan itselle vieraan ja muualta riistetyn kulttuurin esittäminen ja sen edustajaksi tekeytyminen hyötymistarkoituksessa on arveluttavaa. Näin toimiminen vääristää lainatun kulttuurin arvoja ja loukkaa kulttuurin edustajien identiteettiä, samalla kun se on taloudellisesti epäeettistä. Esimerkiksi saame-

laisaiheet matkamuistot teetetään useammin halvan tuotannon maissa, kuin saamelaisilla käsityöläisillä. Kuitenkin niillä markkinoidaan matkailijoille aitoutta matkakohteeseen historiallisesti ja kulttuurisesti kytkeytyviä esineitä ja tuotteita jäljittelemällä. (Saarinen 1999, 87-88) Mikä sitten on aitoa paikalliskulttuuria, ja kuinka pitkälle ihmisten elämäntapaa voi hyödyntää? Rajanveto on vaikeaa, sillä monet kulttuuripiirteet ovat kulkeutuneet muualta ja vakiintuneet käyttöön niin vahvasti, että ne tuntuvat omilta. Kulttuuri on luovaa toimintaa, jossa menneisyyttä ja nykyisyyttä koetaan, tulkitaan ja työstetään jatkuvasti uudelleen, ja jossa yhteisöt ottavat vastaan ulkopuolisia vaikutteita sopeuttaen ja mukauttaen ne jo olemassa oleviin kulttuurisisäلتöihin (Petrissalo 2001, 60-61).

Nyrkkisääntönä voidaan pitää sitä, että paikallista kulttuuria ovat sellaiset kulttuuripiirteet jotka paikalliset ihmiset ovat omaksuneet osaksi omaa elämäntapaansa. Kulttuurin tuotteistamiseen liittyy aina se ongelma, että kyse on ihmisten jokapäiväisestä elämästä. Sen tähden tapoihin, tarinoihin ja aineelliseen kulttuuriin on suhtauduttava hienovaraisesti ja kunnioituksella. Paikalliskulttuuria voi kestävästi hyödyntää vain tavalla, jonka myös kulttuurin edustajat voivat hyväksyä.

3.4 Tarinoiden anatomiaa

Tarinat voidaan jakaa uskomustarinoihin ja historiallisiin tarinoihin. Uskomustarinat kertovat ihmisten ja supranormaalien olentojen välisistä suhteista. Historiallisia tarinoita ovat esimerkiksi asutus- ja sotatarinat: kertomukset huomattavista henkilöistä, tapahtumista ja aikakausista. Tarinat kertovat yhteisön suhteesta kerrottuihin asioihin ja antavat siten mallin, kuinka havaittuihin

asioihin tulisi suhtautua. Niillä tulkitaan tapahtumia ja otetaan kantaa, ne ovat oman aikansa historiankirjoitusta. (Timonen 2004, 46) Hyvin usein myös selittämättömiä tapahtumia jäsennellään tarinoiden avulla helpommin ymmärrettäviksi. Revontulet syntyvät ketun hännän huiskauksesta ja ukkosen jyrynä taivaallisten rattaiden kolinasta. Tarinoilla on usein looginen taustansa ja esimerkiksi kertomukset vesihiisistä ja näkeistä ovat toimineet lasten pelottimina, jotta nämä eivät menisi uimaan ilman valvontaa.

Paikannimiin liittyy usein mielenkiintoisia uskomuksia tai sitten ne yksinkertaisesti kertovat paikan käytöstä tai tapahtumista, kuten esimerkiksi tämä Suomalaisen kirjallisuuden seuran Kansanrunousarkistosta löytynyt tarina: *”Aittapalo on saanut siitä nimensä että siellä on ollut lappalaisilla aitta neljän kannon nokassa ja sitten se on palanut.”* (Sodankylä. PK 48. Olavi Erola 8746. 1938. < Anselmi Ylitepsa, s. 1881, metsästäjä, Sodankylän Sattasessa.) Myös Sodankylän nimeen liittyy hauska kertomus, jonka todenperäisyyttä voi vain arvailla: *”Suomessa on Soankylän (kirjakiielellä Sodankylä) nimi tullu siitä, ko kulkumiehet on kulkenhee soan aikana pohjolaa ryöstämässä, ja kerran net tulit Soankylhään asti, ja jou’ut tappelhuun seuvun asukhaitten kansa. Asseina käytethiin nauhriita.”* (Karunki. Aukusti Kantojärvi 150. 1936. < Juho Niska, s. 1866. Kotoisin Ruotsin Karungin Korpikylästä. SKS:n Kansanrunousarkisto) Rovaniemen kaupungin nimi liittyy maisemaan, rova nimittäin tarkoittaa peräpohjalaismurteissa kiviröykkiötä, kiveä, kivikkoa koskessa tai kiuasta. Toinen vaihtoehto on lappalaisperäinen roavve, metsäinen harju, vaara tai metsäpalon paikka. (Annanpalo 1989, 14)

3.5 Kertomus joulupukista

Lappilaisen talvimatkailun vetonaula on itseoikeutetusti joulupukki. Ajatus Korvatunturista, Joulumaasta, tontuista ja ympäri-vuotisesta joulun taiasta on esimerkki utopiasta, jota arkielämän velvoitteet ja rajoitteet eivät kosketa. Utopia on kuva sellaisesta maailmasta, jossa haluaisimme elää, olemassa olevan tai olettavissa olevan maailman ihanteellinen vaihtoehto. (Petrisalola 2001, 64-65). Joulupukki-utopian huipentuma on Korvatunturi, ajallisesti ja paikallisestikin kaukainen ympäristöstään eristynyt satumaa, jonne eivät surut ja murheet - eikä edes matkailuteollisuus - fyysisesti yletä (vrt. Petrisalo 2001, 64-65).

Joulupukki ei ole lappilaista perinnettä, vaan se on legenda, joka on päätetty ja keksitty sijoittaa Korvatunturille ja napapiirille. Joulupukki on sangen universaali ilmiö, josta on muodostunut Rovaniemen matkailun symboli poroineen ja talvipaltonineen. Samalla kun Joulupukin pajakylä rakennettiin, päätettiin edelleen napapiiri "siirtää" muutaman kilometrin päästä matkakohteen yhteyteen, jotta pystyttäisiin luomaan illuusio rajan ylittämisestä, siirtymisestä yhdellä askeleella etelästä maagiseen pohjoiseen.

Pajakylä oheispalveluineen on utooppiselle mielikuvalle perustuva tuote, jossa turistiattraktiona toimii mahdollisuus päästä hetkeksi irti arkitodellisuudesta, matkalle satumaailmaan. Legenda joulupukista on olennainen osa joulun taikaa ja kaikkien matkailutyöläisten tulisi välittää yhtenäistä tarinaa tästä paikakuntamme suurmiehestä. Joulupukin tarina on laajemmalti luetavissa Rovaniemen virallisilta joulusivuilta osoitteesta www.santaclaus.fi.

Joulupukki

Joulupukki tapaa vieraitaan tavallisimmin Pajakylässä sijaitsevassa Kammarissa, jossa hän pistäytyy joka päivä. Joulupukin varsinainen asunto on Korvatunturilla. Sinne löytäminen edellyttää taikakeinoja ja erityistä asiantuntemusta. Joulupukki itse käyttää usein salaista, maanalaista tunneliverkostoaan. Tunnelin suuaukko on hyvin salainen, mutta huhutaan, että Joulupukin Kammarissa sijaitseva takka ei olisikaan ihan tavallinen. Joulupukki suhtautuu kunnioittavasti eri uskontoihin ja elämäntarkoituksiin. Kaikkiin maailman uskontoihin ja elämäntarkoituksiin kuuluu lähimmäisen rakastaminen ja lähimmäisestä huolehtiminen ja tämä on Joulupukin mielestä erityisen tärkeää. Joulupukki ei itsekään muista aivan tarkalleen omaa ikäänsä. Kerran hän koetti laskea, mutta nukahti päästyään 364:n paikkeille. Joulupukin pitkän iän salaisuus on ehkä Joulumuorin keittämä riisipuuro tai sitten poronmaito, jota hän nauttii joka aamu suuren mukillisena. Joulupukki kuuntelee sujuvasti kaikkia maailman kieliä. Koskaan ei ole vielä tullut sellaista tilannetta eteen, että Joulupukki ja lapset eivät olisi ymmärtäneet toisiaan. Joulupukki poroineen ja tonttuineen käyttää aikavyöhykkeitä tehokkaasti hyväkseen viiletäessään jouluaattona mantereelta toiselle. Joulupukin ja hänen porojensa joutuisuutta on usein ihasteltu ja kummasteltu. Joulupukin mielestä asiassa ei ole mitään ihmettelemistä. Johtajaporo Petteri ja muut porot ovat vaan yksinkertaisesti niin nopeita ja joulun aikaan ne saavat erityisiä voimia salaisesta paikasta kerätystä superjäkälästä.

Joulumuori

Aina iloinen ja hyväntuulinen Joulumuori pitää huolen siitä, että asiat sujuvat Korvatunturilla niin kuin pitää. Hänellä on esiliina, joka on täynnä taskuja ja näistä taskuista löytyy varmasti kaik-

kea mitä tarvitaan. Joulumuorin vyöllä riippuu kapusta puuron hämmmentämistä varten ja hänen kaulassaan roikkuu avainnippu, jossa on monenlaisia avaimia moniin erilaisiin paikkoihin, myös salaisiin.

Tontut

Tonttuja on kaikenlaisia tehtäviä varten. On poronhoitajatonttuja, kotitonttuja, saunatonttuja ja kirjuritonttuja. On professoritonttuja, jotka tietävät kaiken maailman asiat ja on metsätonttuja, jotka katsovat metsän eläinten perään. Tontut auttavat Joulupukkia tuhansien maailmalta tulvivien kirjeiden käsittelyssä. Tontuilla on kaikilla omat tehtävänsä, mutta kaikkein yleisluonteisimpia tehtäviä on kaksi. Ensiksikin tontut kiertelevät ympäri vuoden siellä ja täällä. He pitävät huolta siitä, että lapsilla on kaikki hyvin, mutta samalla ne pitävät myös kirjaa lasten kiltteydestä! Toiseksi tonttujen tehtäviin kuuluu metsän eläimistä huolehtiminen.

Joulutonttu

Joulutonttu on kaikkein tunnetuin tonttu. Kun kaamoksen hämärässä kuulet pienen tiu'un kilinän, tiedät joulutontun lymyilevän lähistöllä. Tämä pieni, punalakkinen olento pysyy kyllä hyvin näkymättömissä, mutta saattaa joskus vahingossa kilisyttää mysynsä hiipassa olevaa kelloa. Joskus joulukuun iltoina saattaa jopa nähdä sivusilmällä varjon häilähtävän ikkunassa, sillä yksi tonttujen tärkeimmistä tehtävistä on pitää huolta siitä että lapsilla on kaikki hyvin. Siinä sivussa he tietenkin varmistavat, että lapset jaksavat herätä aamulla reippaasti, syövät aamupalaa, harjaavat hampaansa ja ovat ylipäättään kiltisti. Erityisesti joulun lähestyessä tulisi olla oikein kiltti paitsi kaikille kanssaihmisille, myös eläimille, joilla on erityisen hyvät suhteet tonttuihin. Tontut nimittäin ymmärtävät eläinten kieltä, eikä pieninkään kiusanteko jää heiltä kuulematta.

Saunatonttu

Saunatontun sarkanuttu ja myssy ovat harmaaruskeita. Hän on hyvin lyhyt ja pyöreävätsainen, joten häntä on vaikea erottaa saunan hämärässä. On parasta saunoa ajallaan, hiljaa ja hartaudella, jotta tämä saunan haltija suojelisi saunaa ja kylpijiä. Auta armias, jos saunassa melutaan ja melskataan, tai viivytään liian pitkään! Silloin tonttu kimmastuu ja voi vaikka vihtoa saunojan uuvuksiin tai pahimmassa tapauksessa lähteä talosta iäksi. Kun isäntä on viimeisenä poistunut saunasta ja heittänyt lähtiäisiksi reilut löylyt, on saunan haltijan vuoro kömpiä lauteille. Mikäpä on pehmeistä löylyistä nauttiessa, omassa kotoisessa saunassa.

Kotitonttu

Kotitonttu on vikkellä kintuistaan ja sitä on hyvin vaikea havaita, punertavasta hiippalakista huolimatta. Sen sijaan ihminen on kotitontulle hyvin tuttu satojen vuosien takaa ja niinpä se tunteeikin hyvin isäntäväkensä tavat, kotkotukset ja viimeisimmät villitykset. Tonttu hallitsee sellaista perinnetietoa, joka tuppaa nykyihmiseltä helposti unohtumaan. Kotitonttu auttaa jouluvalmisteluissa omalla huomaamattomalla tavallaan. Se pyyhkii pölyjä variksen siipisulilla ja vahtii, etteivät lapset mene kurkistelemaan lahjapiiloihin ennen jouluaattoa.

Postitonttu

Joulupukin pääpostissa Napapiirillä touhuu koko joukko vikkeliä ja nokkelia postitonttuja. Postitontut tunnistaakin jatkuvasta vilkseestä ja vilinästä. Postitontuilla on punaiset nutut ja hiippalakit, kuten muillakin Joulupukin apulaisilla. Joskus kaikista vilkkaimmat tontut pukeutuvat punavalkoraidallisiin paitoihin, jotta heidät erottaisi paremmin kaiken vilseen ja vilinän keskeltä. He ovat aina menossa tai tulossa ja osaavat sitä paitsi monia eri kieliä. Se

onkin tarpeen, sillä postitonttujen tehtävä on vastaanottaa lasten kirjeitä ympäri maailmaa ja auttaa Joulupukkia vastaamaan niihin.

Petteri

Petteri on Joulupukin vanhin ja viisain poro, joka vastaa siitä että Joulupukki on aattona oikeassa paikassa oikeaan aikaan. Suunnistaessaan Petteri käyttää apunaan ”Very Special Reindeer Navigating” –systeemiä. Petterihän tunnetaan myös nimellä Petteri Punakuono ja Korvatunturilla Petterin nenän punertumista pidetään varmana joulun merkinä.

Kaamos

Kaamos johtuu tonttujen selityksen mukaan tietenkin siitä, että joulun alla lahjavalmistelut ovat kiivaimmillaan ja tarvitaan salaperäistä hämärää. Jouluna sen sijaan on hämärää sen takia, että kaikki kynttilät näyttäisivät hienommilta ja että tähdet tuikkisivat erityisen kirkkaasti myös päiväsaikaan. Joulun jälkeen kaamoksen on hyvä jatkua vielä joitakin viikkoja, jotta tontut ja Joulupukki ehtisivät levätä kunnolla.

3.6 Tarinoita takataskussa

Oppaan paikallistieto ja tarinatuntemus saattavat kirkastaa harmaankin päivän. Esimerkiksi rutiininomaisia siirtymisiä paikasta toiseen voi helposti värittää mieleenpainuvilla kertomuksilla. Myös faktatieto ja tilastot voivat olla kiinnostavia, kunhan opas osaa asettaa sanansa oikein ja valita mitoille ja määreille sopivan ajan ja paikan. Luontoon liittyvä knoppitieto kuten kaamoksen pituus tai lumen syvyys kiinnostavat varmasti joulumatkailijaa, ja välimatkat ja tunturien korkeudet voivat olla kiinnostavia sii-

nä missä hiidenkirnujen ja seitojen syntytarinatkin. Oppaalla on hyvä olla mielessään tietty tarinoiden perusarsenaali, josta löytyy mielenkiintoista kerrottavaa tilanteeseen kuin tilanteeseen. Taitava kertoja saa tontut vilahtelemaan metsissä ja metsänhenget kuiskimaan puiden latvoissa, mutta vaatimattomammallakin kerroinnalla pärjää, jos on asiaansa perehtynyt. Seuraavassa muutamia lappilaisia kansantarinoita ja uskomuksia.

Tarina siitä, kuinka piru ajoi Rukkis-Yrjön yön selekään Parvalammin kämpästä

Rukkis-Yrjö oli asettunu kalareissulla taloksi Parvalammin (Naarmankairassa Rovaniemen ja Kemijärven välisen tien pohjoispuolella) kämppään ja pistäny piisiin tulen. Jonkun ajan päästä oli tullut hevonen siihen ulos ja kihnuttanut kaulaa nurkalla, niin että turpa näky ikkunasta. Rukkis-Yrjö mennee ulos kattomaan, niin sitä hevosta ei ole missään. Kiertää kämpän ja palaa sisälle ja vähän ajan päästä ovi tempaistaan auki ja tulee harakoita, kuule, kämppä täyteen. Rukkis-Yrjö potkasee oven uuestaan auki ja lähete ne harakat kuiten kartanolle. Sitten tempastaan ovi taas auki ja tulee jumalattoman iso ja ruma mies, ja istuu piisin pankolle. Sillon oli Rukkis-Yrjö keränny vehkeensä ja lähteny yön selekään. (Toimitettu Kemiläisten jalanjäljillä - haastatteluaineistosta)

Tarina kalamiehistä ja eväille ahneesta karhusta

Kalamiehillä oli kakspuoleinen kota Naarmankairassa, saalisriikaala kalajärvelä. Karhu oppi siellä kulukemaan ko niillä oli eväät sielä, ko ne oli reissusa. Ne piti päivän ja kahen muonan matkasa ja karhu oppi syömään ja hajottamaan niitten eväät. Net että mitä het tekevät. Ne oli virittäny karhun rauvan ja kirjottaneet sitte lapun siihen pääle, että jos muukki kulukee, että varo, karhun rauvat. Niin ne nauroit, että karhuki oli oppinu lukemaan. Se

oli kiertäny takapuolelta ja repiny koan seinästä hirren ja menny sieltä kautta ja syöny eväät. Kalamiehillä oli aina mukana palovii-naa, se oli pontikkaa, ja ne olivat panneet litran tuohisen ropehen täyteen viinaa ja eväät siihen. Ne oli ollehet reissusa ja tulleet, niin se oli karhu elämöiny, sehän on ahne viinalle, ni se oli juonu ne kaikki. Se oli lähtenyt, eikä ollu pysyny puilla, vaan puonnu siihen rinteelle ja ne sai sitten tappaa sen karhun.

(Toimitettu Kemiläisten jalanjäjillä - haastatteluaineistosta)

Eellusmiehistä

Niitähän on ollu ennen vanhaan niitä eellusmiehiäkin, ko ne on talavella ollu kotia tulossa ni on jo lyöny sukset rappusta vasten pystyyn, nostanu. Emäntä on tietänyt, että on ukko tulossa, se on kolistellu siellä etteisessä ja suksia puistellu, ni se on emäntä pannu jo kahavin kiehumaan, tai ryhtyny ruokaa laittamaan, että ukko tullee. Se on tunnin parin päästä tullu, että on eellusmiehet tullu ensinä, sitte vasta ite.

(Toimitettu Kemiläisten jalanjäjillä -haastatteluaineistosta)

Kuiri-äijän porot

Kuiri-äijän kuoltua häneltä jäi Marrasjärven kairaam poroja. Äijälä oli hyvä kellokasporo. Joku meinasi ottaa kellokkaan itelleen ja lähit sitä viemään. Silloin äijän kuollut koira ilmestyi perään. Varras joutui katselemaan sivusta, kun koira ajoi kellokasporon metsänpeittoon. Tapauksen jälkeen ei äijän muitakaan poroja enää löytynyt mistään. Monet uskoivat äijän hakeneen porot toiselle puolelle rajaa, kun se näki niiden joutuvan varkaiden käsiin. Kuirin-äijä tunnettiin eläissään erityisen rehellisenä poromiehenä.

(Harjuma 1994, 160)

Suksivoiteet järvestä

Isällä oli tapana aina kevväällä, ku rupes kallaa saamaan, lait-
taa sukset rakennuksen seinään tappien päälle pohjapuoli päälle
päin. Sitten se lato kalan suolet ja mitä siitä jäi kun perkkas,
siihen suksen pohjan päälle. Ja ku aurinko oikeen paisto ja läm-
mitti, niin ne rasva-aineet valu sukseen ja immetty puuhun. Eipä
niihin suksenpohjiin paa-je tarttunu. (Janhunen & Alftan 2001:
Aidot kulissit hankkeen haastattelutiedot)

Maailman suurin laulu

Mie aloin meleko nuorena savottahommiin. Ikkää oli vasta seit-
temän vuotta, ko olin äitin ja isän matkasa uitossa. Mie en tie-
tenkää ollu palakkalistoilla ja siitähän mie mietinki, että pitäs se
minun rahhaa saaha. Uitossa oli puolen sattaa miestä, ja kerran
illalla tulilla mie niille esitin, että miepä laulan teille. Ne sano, että
laula vain, he pannee lakin kiertämään. Mie ilimotin, että "Nyt tul-
lee maailman suurin laulu" ja alotin. Mutta mittään ei tullu ulos.
Mie yritin ja yritin, suu niin auki ku sain. Heittäysin sitte seljälleen
siihen kentälle ja yritin siinäki. Ei niin mittään, auon vaan suuta,
mutta ei ääntäkään. Nousen sitte pystyyn, ja mulla on mennä
jo itkukuks, ku yks mies sannoo, että: "Elä huoli, ei kai maailman
suurin laulu millään mahu nuin pienen pojan kurkusta tulemaan.
Että kyllä esitys oli nimesä mukanen." Ja kaikki alako nauramaan
ja hattu pantiin kiertämään. Ja mie tienasin ensimmäiset rahat.
Sonka (Aidot kulissit)

Myllytonttu eli haltija

Siinä vesimyllyssä oli haltija eli myllytonttu, jos sanothaan ny-
kykielelä. Äiji sano, että niin väsytti, sitä kolinaa ko kuunteli ja
johan hän oli nukahtanu ko yksin oli. Niin jo tonttu herätti, sano:
"Toukkia tullee nokasta!" Ja hän että mikä nyt on. Hän nousi is-

tumaan ja piirteli tikkuja, niitä oli, ja kynttiläki täyty olla jonkinlainen. Sano, että jotaki on nyt vialla, ko kerta tonttu herätti. Haltijaksi ne sitä sanoit. Ja niin oliko tullu reikä myllynlattiaan ja siitä oli hiljalleen huilannu virthaan jyviä, toukkia tullee nokasta. No hän tukki sen reijän ja oli nukahtanu uuestaan ni jo puistaa jalasta ja puistaa vain ja hän taas, että voi hyvänen aika, mikä nyt on vikana. "Nouse ylös saksiniekkä, myllys jauhaa tyhyjää!". Eihän se saanu jauhaa tyhyjää ko oli ne uurteet hakattu, sehän tyksy se mylly. Laitto lissää jyviä ja sai taas nukkua rauhassa. (Toimitettu Kemiläisten jalanjäljillä- haastatteluaineistosta)

Maahisista eli maanhaltijoista

Toimitettu SKS:n kansanrunousarkiston aineistosta

Ruokaa ovat antaneet maanhaltiat minulle monta kertaa unissa. Mutta ei ole kyllä mitään karttunut vattaan. Laiskavaarassa, joka kerta kun nukahdin, annettiin fiiliä. Ei ole kyllä syömähalua, kun herää, vaikka ei olekaan vattaan karttunut mitään. (Enontekiö. Samuli ja Jenny Paulaharju 12384. 1930 < Hukka-Salkko, 60 v.)

Monenkertaiset ihmiset ne on maan päällä, vaikka toiset eivät saa toisiansa nähdä. Joskus saa joku ihminen nähdä etempää niitä, ei vierestä. Asuvat maanhaltiat missä sattuu, luulen kyllä, että asuvat näissä kivirakoissa. Olen ollut siellä monta kertaa porojen kanssa ja nukkunut, niin on tultu sanomaan: "Porot lähtivät ruukaltamaan." Ja olen herännyt ja niin on käynytkin. (Enontekiö. Samuli ja Jenny Paulaharju 12386. 1930 < Hukka-Salkko, 60 v.)

Haltiat on joka paikassa. Mutta me ei nähdä niitä, me, jotka olemme kastetut. Unissa kyllä joku niitä näkee. Kaareneksenvaarassa olen nähnyt monta kertaa haltian. Kun olen siellä poroja paimentanut, niin se on tullut sanomaan: "Nouse ylös." Silloin se on tullut näin sanomaan, kun porot ovat olleet lähtemässä.

Se on ihmisen haamusa, aina vaimon puolen haamussa. Siinä on hyvä haltia, Kaarneksenvaarassa. (Enontekiö. Samuli ja Jenny Paulaharju 12393. 1930 < Salomon Näkkäläjärvi, 60 v., Hukka-Salkko.)

Ukko oli Ullatievassa yötä nuotiolla. Porot oli irti, kolme poroa oli, mikä lienee irti päästänyt. Ukko haki porot ja pani valkean tykö kiinni ja pani taas maata. Mutta taas laskettiin porot irti. Ja ukko kuuli jotakin kihinää. Ne maahaltiat eivät suoneet siinä olemaan. Ne olivat ukolle itellekin pakanneet rauhattomuutta tekemään. Mutta äijä ei lähtenyt pois, toiselle puolelle nuotiota vain siirtyi nukkumaan. (Enontekiö. Samuli ja Jenny Paulaharju 12392.1930 < Pekkalan isäntä, 45 v.)

Sääennustuksia

Jos poro hyppelee ja on villissä, se tietää pahoja ilmoja, tuiskuja. (Sodankylä. Autio, Einari. KT 219:55. 1938.)

Kun lintu taivaanpiika eli taivaanmäkäriä (taivaanvuohi) nousee lennossa hyvin ylös ja siellä liukuilee ylös ja alas sekä laulaa hönnöttää, siitä tulee vesisateilmoja. (Suomussalmi. Oikarinen, Juho. KT 215:32. 1936.)

Jos pääskysset lentävät korkealla niin tulee pouta ja jos lentävät matalalla, niin tulee sade. (Sodankylä. Erola, Olavi. KT 220:19. 1938.)

Jos kurjet poislähtiishän lentää korkialta, niin lunta tulee talavella paksult. Mutta jos ne lentää matalalta, niin tulee vähäluminen talvi. (Kemi. Jänkälä, Aino. KT 221:52. 1937.)

Jo teeri kukertaa talavella päevällä, niin se tietää, että tuloo tuis-

ku. (Sotkamo. Ahonen, Matti. KT 206:153.1937.)

Ja teeret kun on kuin kesyjä: sumuva ja tuiskuva.

(Pyhäjärvi Ol. Hienonen, Hiski. KT 185:95. 1937.)

Kurjen huutamisen sanotaan merkitsevän vesisadetta. (Pudasjärvi. Koivukangas, Veikko. KT 211:15. 1937.)

Uskomuksia

Jos poro kuolee, ja sitä itkee, menee poro-onni pilaan. Senpä vuoksi ei saakaan itkeä, jos poro sattuu kuolemaan. (Sodankylä. Autio, Einari. KT 219:56. 1938.)

Kertoja tietää kertoa, että lappalaiset ovat ennen aikaan kulke-neet noutamassa eteläs lintuja linnun haamussa, josta käy selville eräs seikka. Kun on kerran ollut muuan metsästäjä metsämatkalla, niin hän on ampunut metson puusta alas. Ja kun hän meni sitä ottamaan, niin siellä olikin ihminen puun juurella. Tämä sanoi, että ”kuka sinut opetti noin hyvin ampumaan?” Mutta tässä on kuulemma täytynyt käyttää jonkinlaista taikatemppua, jota en voi saada selville. (Pyhäjärvi. Ol. Laitinen, Arne. KT 193:10. 1936.)

Keväällä kun näkee ensimmäisen pääskysen, niin pitää paiskata vettä päänsä yli, niin lähtee kesäkot naamasta pois, joilla niitä vain on. (Säräisniemi. Leinonen, Maikki. KT 212:8. 1937.)

Lähteet

Annanpalo, Heikki 1989: Rovaniemi. 8000 kansainvälistä vuotta. Gummerus kirjapaino Oy, Jyväskylä.

Harjumaa, Pentti 1994: Aaveriekkaja: lappilaisia mystisiä tarinoita ja kummituksia. Pienkustanne. Rovaniemi.

Janhunen, Esko & Alfthan, Antti 2001: Aidot kulissit hankkeen haastattelutiedot purettuna ja muokattuna tarinoiksi. Rovaniemen maalaiskunta.

Kemiläisten jalanjäljillä - kalastusperinteen hyödyntäminen matkailussa. Loppuraportti. Lapin yliopiston täydennyskoulutuskeskus 2003.

Lavia, Anna-Riikka 2003: Yksi Rovaniemi - monta kaupunkia. Kansatieteen Pro gradu-tutkielma. Turun yliopisto. (Julkaisematon)

Petrisalo, Katriina 2001: Menneisyys matkakohteena. Kulttuuri-antropologinen ja historiatieteellinen tutkimus perinnekulttuurien hyödyntämisestä matkailuteollisuudessa. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia.

Saarinen, Jarkko 1999: Matkailu, paikallisuus ja alueen identiteetti. Näkökulmia Lapin matkailun etnisiin maisemiin. Teoksessa Autti, Lehtola, Tuulentie, Tuominen (toim.): Outamaalta tuntuuriin. Pohjoiset identiteetit ja mentaliteetit osa 1. Lapin yliopiston taiteiden tiedekunnan julkaisuja C. Katsauksia ja puheenvuoroja 32. SKS:n kansanrunousarkisto. Helsinki

Timonen, Eija 2004: Perinne käsikirjoittajan työkaluna. Kansanperinteen transformoituminen eri medioihin käsikirjoittajan näkökulmasta – tapaustutkimus suomalaisen kansanperinteen muokkaamisesta lapsille ja nuorille. Acta Universitatis Lapponiensis.

4. mytologiaa

Timo Seppälä

4.1 Lapin vanhat jumalat

Tutkijat ovat jaotelleet saamelaisten vanhat jumalat kolmeen tai neljään luokkaan, taivaanylisiin, taivaanalisiin, maanpäällisiin (ja maanalisiin). Seuraavassa esimerkkiluettelo, joka ei pyrikään olemaan kattava.

Radien

Radien oli kaikkein ylimmäinen jumala, jonka tehtäviin kuului valvoa muita jumalia. Radien myös antoi ihmiselle sielun.

Akka-jumalat

Ihmisten ja eläinten syntymässä olivat mukana myös ilmassa ja maan päällä oleskeleviin jumaliin kuuluvat Madder-Akka ja hänen tyttärensä Sarakka, Juksakka ja Uksakka. Sarakka ja Juksakka

määräsivät lapsen sukupuolen, Uksakan tehtäviin kuului vartioida syntynyttä lasta.

Aurinko

Aurinko (Beavi) kuului taivaanalisiin jumaluuksiin. Kaamosaikana keitettiin isossa padassa aurinkopuuro, joka jäätyneenä ripustettiin puuhun vähitellen kasvavan päivänvalon ravinnoksi.

Ukko

Ukkosen jumalalla on ollut useita nimiä kuten Tiermes, Bajan, Äijeg, Äijjih, Horagallis. Suomen saamelaisten keskuudessa suomalainen nimi Ukko tai Ukkonen on ollut yleisin. Ukko on ilman hallitsija ja porojen suojelija. Se puhdistaa ilman taudeista ja antaa sateen ja elämän.

Rota

Rota oli pahan ilmentymä. Se toi tauteja ja sen sanottiin kulkevan kärpän hahmossa.

4.2 Pyhiä paikkoja

Tunturit, järvet ja maisemat

Suuret kunnioitusta herättävät tunturit ovat saamelaisten pyhiä paikkoja, kuten Suomen korkein huippu, Halti ja jumalakasvoinen Saana. Monien tunturien ja vesistöiden nykynimistössä esiintyy pyhää tarkoittava saamen sana Ailigas ja suomenkielen Pyhä. Utsjoella on kolme Ailigas-tunturia, Karigasniemen Ailigas, Utsjoki-Ailigas ja Nuvvus-Ailigas. Pyhätuntureita, -vaaroja ja -keroja on Pelkosenniemellä, Kittilässä, Inarissa, Utsjoella ja Enontekiöllä. Sompion luonnonpuistossa Sodankylässä on Pyhä-Nattanen.

Sallassa on Iso- ja Pieni Pyhätunturi. Pyhäjärviä on myös useita. Erityinen kulttipaikkojen keskittymä näyttää olevan nykyisen Pyhä-Luoston kansallispuiston alueella: Pyhätunturi, Ukonhattu, Noitatunturi (Seitakero), Pyhäkuru, Uhriharju, Pyhäjärvi, Pyhäjoki, ja Lampivaaran kainalossa oleva Pyhälampi. Ukkosen jumalan pyhä palvontapaikka oli Inarin järvessä sijaitseva Ukonkivi (inariksi Aijjisualuj).

Seita

Seidat olivat erikoisia maastonmuodostumia, kivenlohkareita, joskus kantoja tai kaiverrettuja puita. Seidoille tai niiden edustamille hengille uhrattiin parempien kalan tai metsänsaaliiden toivossa. Tunnettuja seitapaikkoja ovat Taatsin seita Kittilän Pokassa, Pyhäkurun seita Pelkosenniellä ja Äkässaivon seitapahta Ylläksellä.

Saivo

Saivo-järvi oli kalaisa kirkasvetinen järvi, jossa uskotaan olevan kaksoispohja, jonka alle kalat toisinaan piiloutuvat. Saivo järvisää uskottiin olevan auttajahenkiä ja sitä pidettiin myös maanalaisen kansan asuinpaikkana. Saivoina pidetään mm. Enontekiön Näkkälänjärveä ja Karigasniemen Sulaojaa. Myös Pyhänkasteen Lampea Pelkosenniemen Pyhätunturilla pidetään saivona.

Posio

Kodan suuaukkoa vastapäätä oli toinen aukko, salaovi, josta mies ryömi ulos mennessään johonkin pyhään toimitukseen, esimerkiksi uhraamaan. Salaovea lähimpänä olevaa pyhää aluetta kutsuttiin nimellä Posio, jossa myös rumpua ja muita pyhiä esineitä säilytettiin.

4.3 Henkiä ja ilmiöitä

Lappilaiset ovat aina pitäneet itsestään selvänä, että kaikissa luonnon elementeissä asui henki ja usko eri paikkojen haltijoihin ei ole mihinkään kadonnut nykypäivänkään Lapista.

Metsän henget

Jokaisella kasvavalla puulla arvellaan olevan hengen, joka pitää herättää lyömällä puuta kolmasti kirveen hamaralla ennen kuin sen kaataa, muuten se palaessaan sinkoaa kekäleitä ympäriinsä. Tarve- tai polttopuuta kaadettaessa pitää alin oksa hakata irti ja heittää syrjään, jolloin puunhenki jää siihen eikä tule kotiin vietävän puun mukana kaatajaa kiusaamaan. Myös kivessä asuu henki; sen tähden ei kiven päältä saa ottaa pois turvetta, ellei peitä paljastunutta kohtaa jäkälällä tai sammalella. Muussa tapaukses-

sa metsänhenget paljastavat kerran asianomaisen ihmisen.

Aarteen vartijat

Aikoinaan Lapissa oli paljon hopeaa ja kultaa. Eri syistä sitä on jouduttu kaivamaan maahan. Usein kätköt unohtuivat. Joka seitsemäs vuosi syttyy tuli aarrekätkön päälle ja silloin on aarre mahdollista löytää. Kun alkaa kaivaa, niin esiin nousee kaikenlaisia kammottavia otuksia, mutta niistä ei pidä välittää tai sanoa niille sanaakaan.

Haltijat

Lapin haltijaperinne kiinnittyy yleensä luonnonpaikkoihin kun taas etelämpänä haltijoita esiintyy enemmän rakennetuissa ympäristöissä. Suomessa haltijoita usein kutsutaan tontuiksi (saunatonnttu, riihitonttu, jne.). Haltijaperinteessä keskeisellä sijalla on haltijan tehtävä järjestyksen ylläpitäjänä, jos asiat menevät haltijan hyväksymällä tavalla, ne onnistuvat muuten eivät. Kuuluisia lappilaisia haltijoita ovat Pyhätunturin Huttu-ukko, joka 70 luvulla pitkään kiusasi Kultakeron tv-maston pystyttäjiä, kunnes sai oman television ja Lampivaaran violettitukkainen haltijatar, joka eksyttää tai muuten rankaisee ametistikaivosta pahoin aikein lähestyvät.

Maahiset

Maahisten uskotaan olevan maan alla tai saivo-järvien alla elävää ihmisenkaltaisia väkeä. Ne ovat hyvin kauniita, varsinkin naispuoliset. Maahisilla on paljon hienoa valkokirjavaa porokarjaa ja muuta omaisuutta. Joskus ne näyttäytyvät ihmiselle viekoittelakseen tämän maailmaansa. Välillä ne tuovat poronsa maan päälle. Jos silloin heittää leukun karjan yli saa sen omakseen. Jos ihmislapsi käyttäytyy oudosti, epäillään häntä vaihdokkaaksi, jonka maahinen on tuonut oikean lapsen tilalle. Maahiset ovat hyviä

joikaajia ja he ovat opettaneet taidon myös saamelaisille.

4.4 Manalaiset

Manalaisetkin asuivat maan alla, mutta maahisia syvemmällä vainajalassa. Kun maahiset olivat kokonaisia ihmisiä, manalaiset olivat hengettömiä, kuolleita sieluja. Joskus manalaiset nousivat tai nostatettiin ihmisiä kiusaamaan.

Äpäpä

Äpäpä on surmattu ja metsään haudattu avioton lapsi, joka siellä itkee ja huutaa. Parasta olla menemättä huutajaa etsimään, äpäpä-rän tapaaminen vie voimat.

Meriraukka

Meriraukka on veteen hukkuneen sielu, joka häiritsee kalastajia ja rannikon asukkaita. Sitä voi lahjoa hopealla ja torjua tulella.

Staalo

Staalo (Stallu) on kookas ja väkevä, mutta tyhmä ihmisenkaltainen olento, joka asustaa metsässä. Se mieluusti syö ihmisiä ja on siksi lappalaisten kanssa aina vihamielisessä suhteessa. Kulkiesaan sillä on selässä hopeita sisältävä laukku, yöllä veitsi ja mukanaan koira. Staalo haastaa lappalaisia otteluun, jossa voittaja saa hävinneen tavarat. Tarinoissa staalo yleensä häviää ottelut.

Etiäiset

Etiäiset ovat konkreettisia kuultuja tai nähtyjä havaintoja tulevisista tapahtumista. Uskotaan että saapuvan vieraan vapaasielu käy ilmoittamassa hänen tulostaan, kuullaan saapujan aiheuttamia

ääniä ja ihminen tulee vasta ajan päästä. Usko etiäisiin on edelleen hyvin yleistä Lapissa.

4.5 Eläinuskomuksia

Lappilaisille luonto elementteineen on hyvin lähellä osana joka päivä havainnoitavaa maailmaa. Kaikkiin Lapin luonnossa tavattaviin eläimiin, todellisiin ja vähän vähemmän todellisiin, liittyy paljon uskomuksia ja tarinoita.

Karhu

Karhu on perinteisesti ollut kaikkein pyhin eläin, tosin sen rinnalle kohosi vähitellen peurasta kesytetty poro. Karhua ei saanut kutsua sen oikealla nimellä ja siksi sillä on useita kutsumanimiä. Karhusta ei myöskään saanut puhua pahaa. Karhun pyyntiin lähdettiin aina kodan posio-ovesta, jota vain miesväki sai käyttää. Nukkuvaa karhua ei saanut tappaa, se oli ensin herätettävä. Kolttalappalaisia sanotaan karhun veljiksi, kolttien kantaäitinä pidetään lappalaistyttöä, joka joutui viettämään talven uroskarhun pesässä. Muinoin oli tapana olla välillä erityisesti talvi karhuna. Karhuksi päästiin kun ryömittiin kolme kertaa pohjoiseen taipuneen puun alitse. Joskus on kaadettu karhu, jolla on nahan alla ollut tuppivyö. Karhu ei ahdistu naista, jos hilla jängällä tulee karhu vastaan täytyy vain nostaa helmat ylös ja näyttää olevansa nainen, silloin kontio laittaa käpälät silmilleen ja juoksee pois.

Susi

Sudesta uskottiin, että sen on piru luonut, mutta Jumala on antanut sille hengen. Kolttien perimätiedon mukaan susi oli alkujaan Jumalan koira, mutta kun se tappoi ihmistä varten luodun peu-

PR-04

ran, sen tehtäväksi määrättiin köyhän porojen syöminen, jotta tämä suuttuisi ja vainoaisi sutta entistä kovemmin. Lapissa kerrotaan yleisesti, että susi erehtymättä löytää juuri köyhän poron suurestakin tokasta. Noidat osasivat muuttua hukiksi ja myös muuttaa ihmisiä susiksi, onpa taito ollut tavallisten lappilaistenkin hallussa.

Poro

Peurasta kesytettyyn poroon liittyy kaikkein eniten uskomuksia, onhan se ollut Lapin tärkein eläin. Porosta käytetään satoja eri nimityksiä riippuen sen sukupuolesta, iästä, värityksestä tai sarvien muodosta. Valkoinen vaadin (naarasporo) on onneneläin, sellaisen jokainen poroisäntä haluaa tokkaansa. Porosta käytetään hyödyksi kaikki, liha syödään, nahkasta ja luista tehdään vaatteita ja tarvekaluja, sarvista jopa potenssia hoitavaa jauhetta turisteille.

Käki

Käki kukkuu sekä elon vuosia että ennustaa pahaa. Jos ihminen ei pitkään aikaan kuule käkeä, se on pahaksi hänelle. Poron vasa ei keväällä kuole, jos se kuulee käen kukunnan ja vanhukset saavat elinvoimaa vuodeksi. Jos kuulee käen kukunnan tyhjin vatsoin, joutuu alttiiksi onnettomuudelle. Sama uskomus liittyi muutamaankin muuhunkin lintuun esimerkiksi kuikkaan. Siksi keväällä pitää syödä ”linnunpala”, vähän jotain ruokaa ennen ulosmenoa.

Kuukkeli

Kuukkeli on Lapin onnenlintu. Kun se tulee lähelle rupattelemaan tai istuu vaatteelle ihminen rikastuu. Kuukkelia ei saa ampua, silloin menee ”kortto” (paha silmä) pyssyyn. Saksassa kuukkelia pidetään noitalintuna ja vakoojana. Kuukkeli pesii jossakin tihe-

ässä kuusikossa, kukaan elävänä selvinnyt ei ole vielä löytänyt kuukkelin pesää.

Korppi

Korppi eli Kaarne on noitalintu. Korppia ei kannata ampua, se näkee kuulan ja osaa väistää. Korppi voi myös pilata ampujan aseensa taivuttamalla sen piipun. Korpin siiven alla on onnenhöyhen. Sen avulla korppi löytää aina ruokaa. Kun korppi kuolee, höyhen irtaaja ja lentää vastatuuleen. Jos ihminen saa onnenhöyhenen haltuunsa hän tulee menestymään kaikessa mihin ryhtyy.

4.6 Lapin noidat

Arktisten alueiden alkuperäiskansojen yhteinen selviytymisen ja eloonjäännin keskeinen tekijä oli shamanistinen maailmankäsitys. Saamelaisten ohella samanlainen uskomusjärjestelmä on edelleen Kanadan ja Alaskan inuiteilla ja Pohjois-Siperian kansoilla. Saamelaisten nimitys shamaanille oli *noaidi* eli noita.

Shamanistinen maailmankuva

Maailma jakautui kolmeen päällekkäiseen osaan. Oli Ylinen, jossa majailivat jumalat, Keskinen, jossa ihmiset elivät ja Alinen, jossa asuivat vainajat, maahiset ja muut henget. Ihmisten vaivat ja vastukset olivat useimmiten Alisesta peräisin. Noita oli erityisiä kykyjä omaava yhteisön jäsen, joka pystyi liikkumaan eri maailmoissa ja hakemaan niistä ratkaisuja ja neuvoja yhteisön tarpeisiin ja ongelmiin.

Noitarumpu

Noitarummussa on puusäleestä käännetyn kehikon tai pahkas-

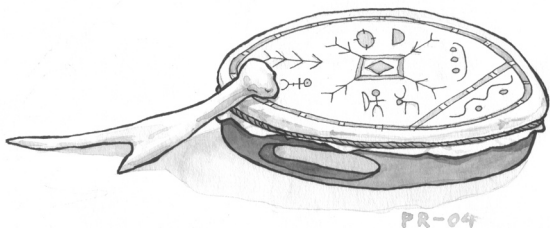
ta koverretun kaukalon päälle pingotettu parkitsematon poron nahka. Nahkasta on mädättämällä poistettu karvat ja vuodan sisäkalvo on poistettu "näskäämällä" (tietynlaisella raudalla raapimalla). Rummun alapuolella on puusta tehty kädensija tai kuppimaisessa rummussa kolot kättä varten. Rumpukalvon yläpinnalle on piirretty eräänlainen kosmologinen kartta, jossa näkyvät eri maailmat ja niiden asujat, jumalat, ihmiset, porot ja saaliseläimet. Noitarumpua kutsuttiin nimellä "Kannus". (Kannuksen kunnan vaakunassa on kuvattu poronluinen rumpukapula!).

Rummun käyttö

Noita käyttää rumpua kahteen tarkoitukseen. Hän voi ennustaa rummun avulla tulevia tapahtumia. Tällöin rummun kalvolle sijoitetaan "arpa", joka usein on ollut metallilenkki (vasi, kupari tai hopea), johon on kiinnitetty pienempiä lenkkejä. Shamaani lyö rumpua usein poronluusta valmistetulla vasaramaisella rumpukapulalla siten että arpa liikkuu rummun kalvon kartalla. Sen sijainnista noita voi päätellä missä ovat parhaat pyyntipaikat tai kadonnut porotokka tai milloin pappi ja vallesmanni ovat tulossa tekemään ratsiaa. Noita käyttää rumpua myös apuvälinenään henkimatkoillaan. Hän rummuttaa tasaisesti (alle 4 lyöntiä sekunnissa) kunnes vaipuu unenomaiseen transsiin eli "lankeaa loveen".

Henkimatkat

Transsissa noita pääsee muuntuneeseen tajunnan tilaan, hänen "vapaasielunsa" lähtee tarkoituksen mukaan yliseen tai aliseen hakemaan vastauksia käsillä oleviin kysymyksiin. Transsissa noita voi myös muuttua eläimeksi, uida kalana, lentää lintuna tai juosta sutena. Noita heräsi transsista ennalta sovitun rituaalin avulla. Usein häntä avusti heräämisessä joku transsitapahtumaan osal-

listunut henkilö. Aina herääminen ei onnistunut (Akmeeli Antreeuksen tapaus, Samuli Paulaharju). Henkimatkoilla noidan apuna on auttajahenkiä, jotka usein ovat eläinhahmoisia.

Noidan tehtävät

Noita oli yhteisönsä henkinen johtaja, joka yleensä toimi myös arkisessa ammatissa. Noidan tärkein tehtävä oli sairaiden parantaminen. Muita tehtäviä oli ennustaminen, rikosten ratkaisu, rituaalien johtaminen ja metsästysonnen varmistaminen. Erityinen taito oli sitoa tuuli kolmella solmulla naruun. Kun solmut avattiin, tuuli vapautui. Näitä naruja myytiin purjehtiville merenkulkijoille.

Noitalaitoksen loppu

Shamanistinen maailmankatsomus piti lappalaiset hengissä ja riippumattomina valtion pyrkimyksistä. Kriminalisoimalla noitien näkyvimmän symbolin, noitarummun, ja julistamalla noidat kiroukseen, valtiojohtoinen kirkko varmisti saamelaisista yhteisönsä alamaisia. Erityisen voimakkaasti lappalaisten sivistämisessä toimi Kemian Lapin kirkkoherra Gabriel Tuderus, joka 1670 poltti rumpuja ja naulautti posio-ovia umpeen. Inarin kirkkoherra Man-

suetus Jacobi Fellman pakkokastoi metsäsaamelaisia Pyhätunturin uhrilammessa 1648 ja muutti sitten lammen nimen Pyhän Kasteen Lammeksi. Noin v.1730 viimeiset tunnetut Lapin noidat tekivät joukkoitsemurhan vaipumalla heräämättömään transsiin Sodankylän vanhan kirkon rannassa kirkkoherra Zacharias Forbuksen voimallisen saarnan ja kiroamisen jälkeen. Kokonaan noita-instituutio ei Lapista hävinnyt, Pohjois-Norjassa se on jatkunut keskeytyksettä nykyaikaan asti.

Lähteet

Harner, Michael: Shamaanin tie, 1990

*Häggglund, Tor-Björn: Raja-jooseppi - susimies :
Kertomus suuresta luonnonläheisyydestä, 1995*

Itkonen, T.I: Suomen Lappalaiset vuoteen 1945, 1948

*Kehusmaa, Aimo: Samuli Onnela,
Suur-Sodankylän historia 1995*

*Koskimies, A.V. ja Itkonen, T.I:
Inarinlappalaista kansantietoutta, 1917*

*Laestadius: Katkelmia lappalaisten mytologiasta,
toim. Niila Outakoski 1994*

*Laestadius: Yrjö Sakari Martikainen,
Huttu-ukon taru, 1990*

Lehtola, Teuvo: Lapinmaan vuosituhat, 1997

Outakoski, Nilla: Lars Levi Laestadiuksen
saarnojen maahiskuva 1991

Paulaharju, Samuli: Lapin muisteluksia, 1922

Paulaharju, Samuli: Sompio,
Luiron korpien vanhaa elämää, 1939

Paulaharju, Samuli: Tunturien yöpuolta, 1934

Pentikäinen, Juha: Saamelaiset
– Pohjoisen kansan mytologia, 1995

Schefferius, Johannes: Lapponia, 1963

4.7 Kullan ja jalokivien Lappi

Lapin kallioperä on valtaosaltaan hyvin vanhaa. Sen vanhimmat, yli 3 miljardia vuotta sitten syntyneet arkeiset osat ovat Sodankylän alueella. Useimmat Lapin tuntureista ovat noin 2 miljardia vuotta vanhoja, juurilleen rapautuneita vuoristoja. Käsivarren korkeat tunturi ovat noin 450 miljoonaa vuotta vanhoja ja kuuluvat geologisesti Norjan ja Ruotsin Köli-vuoristoon. Vertailun vuoksi esimerkiksi Islannin kallioperä on iältään (vain) 15-20 miljoonaa vuotta. Vuosimiljoonien rapautumisen ja jääkausien aikaisten mannerjäätiköiden liikkeiden sekä sulamisvesien ansiosta vuorien sisältämä kulta rikastui ja kasautui painavana mineraalina (ominaispaino 19,3) jokiuomien sora- ja hiekkakerrostumiin. Jääkausien muokkaus paljasti myös syvällä vuorten sisällä syntyneitä jalokivi- ja korukiviesiintymiä.

Lapin kulta

Kullan kemiallinen merkki on Au, joka tulee sen latinalaisesta nimestä "aurum", jonka taas uskotaan johtuvan muinaisitaliasta ja silloisesta aamuruskon nimestä "aurora". Kullan ja auringon väliseen vahvaan yhteyteen on kautta aikojen uskottu. Vielä 1500 luvulla oletettiin, että kulta syntyy auringon taivaallisesta paiseesta. Kulta mainitaan Raamatun luomiskertomuksessa ja se on ensimmäinen metalli, jota ihmisen tiedetään käyttäneen. Kultaa pidetään metallien kuninkaana. Vaikka puhdas kulta on pehmeää, se on hyvin kestävä. On arvioitu, että grammasta kulta voidaan venyttää yli 2 kilometrin pituinen lanka rikkomatta sitä (unssista 40 mailia). Kullan sähkönjohtokyky on erinomainen, eikä kulta ruostu.

Lapissa kulta on huuhdottu yli sadan vuoden ajan Ivalojoen, Lemmenjoen ja Tankavaaran alueella. Lemmenjoen kullan histo-

ria alkaa 1860-luvulta; kultaryntäys sinne suuntautui 1940-luvun lopulla ja uudelleen 1980 ja 1990 luvuilla. Perinteisen lapiohuuhdon rinnalle tuli 1980-luvulla koneellinen kullankaivuu. Lapista löytyy myös kalliokultaa. Lapin ensimmäinen varsinainen kultakaivos, Kittilän Saattopora, toimi vuosina 1989-1995. Pahtavaaran kultakaivos Sodankylässä toimi vuosina 1996-2000 ja avattiin jälleen vuonna 2003 kullan maailmanmarkkinahinnan noustua riittävän korkealle. Tällä hetkellä Kittilässä toimii Suuri-kuusikon kaivos, joka avattiin 2008. Lapista huuhtomalla kautta aikojen saadun kullan määrän on arvioitu olevan yhteensä samaa suuruusluokkaa kuin Pahtavaaran vuosituotannon, eli noin 1000 kg kultaa.

Huuhdontakulta löytyy erikokoisina hippuina jokilaaksojen sora- ja hiekkakerrostumista. Kullankaivajat ovat antaneet erikoisille kultahipille kuvaavia nimiä: hengetön, saivare, täi, lutikka, russakka ja isomus. Suurin suomesta löytynyt hippu painaa 393 grammaa ja sen löysi Evert Kiviniemi vuonna 1935 Luttojoen latvoilta läheltä Laanilaa. Toiseksi suurin, 385 grammainen hippu löytyi Hangasojalta vuonna 1910. Löytäjänä oli Aleks Kiviniemi. Kolmanneksi suurin hippu löytyi kesällä 2004 Lemmenjoen Mies-siltä. Löytäjiensä Annikki ja Juhani Kankaan ja Marjut ja Risto Teli-län koirien mukaan nimetty ”Tähtihippu” painoi 282 grammaa. Marjut Teliä on myös ”Pikku-Mammutiksi” nimetyn isomushipun löytäjä. Tämä Lapin neljänneksi suurin kultahippu löytyi niin-ikään Miessijoelta ja se painoi 252 grammaa. Maailman suurin huuhdontakultahippu löytyi Australiasta vuonna 1869. ”Welcome Stranger” nimen saanut hippu painaa lähes 70 kg.

Tärkein väline kullan huuhdonnassa on vaskooli. Ihanteellisin huuhdontapaikka on hitaasti virtaava puron tai joen ranta, jol-loin virtaus vie samentuneen veden mennessään. Maa-aineksella täytettyä vaskoolia ravistellaan veden alla vaakatasossa sivuttain,

eteen ja taakse. Puhdas kulta on seitsemän kertaa painavampaa kuin sora ja hiekka. Kulta painuu näin ollen vaskooliin pohjalle ja pysyy siellä myös varsin hyvin. Vesi vie mukanaan pinnalla olevaa kevyempää ainesta ja lopulta vaskooliin jäävät vain kultahiput.

Vanhin viittaus Lapin kultaesiintymiin löytyy mineralogian isänä tunnetun saksalaisen tiedemiehen Georg Agricolan kirjoituksista vuodelta 1546. Vuonna 1836 nimismiehet Johan Gustaf Boucht Ija Karl Gustaf Elfving löysivät kultapitoisia malmilohkareita Kemijoen rannalta Laurilasta. Norjalainen vuorimestari Tellef Dahl tutki kesällä 1867 Tenojoen sivupuroja ja tapasi merkkejä kullasta. Vuonna 1868 varusti keisarillinen senaatti suomalaisen retkikunnan rahapajanjohtaja Johan Conrad Lihrin johdolla tutkimaan Lapin kultaesiintymiä. Matka suuntautui aluksi Tenojoelle, josta kultaa löytyi, mutta vähän. Retkikunta palasi syksyllä Ivalojokea pitkin ja 16.9. saatiin Nulkkamutkasta vaskooliin useita suuria kultahippuja. Vuonna 1869 löysivät Kalifornian kultamailla oppinsa saaneet merimiehet Jacob Ervast ja Nils Lepistö muutamassa viikossa Ivalonjoelta Kultalan kohdalta 2 kiloa kultaa. Lapin kultaryntäys alkoi. Asetus kullanetsinnästä Suomen Lapisasta astui voimaan. Kullankaivajien piti lunastaa kullanetsintälupa, joka maksoi nykyrahassa noin 400 euroa. Lupa piti näyttää Ivalonjoen varteen rakennetun Kultalan Kruunun aseman viranomaisille heti saavuttua. Kesä 1871 oli Ivalonjoen kultahistorian vilkain. Valtauksia oli 22, työväkeä 491 henkeä ja kultaa lähetettiin Suomen Pankkiin yli 56 kiloa.

Vuonna 1870 valmistui Kultalaan Kruunun Statiooni valtion virkamiesten tukikohdaksi. Seuraavana vuonna oli Ivalojoella ja siihen laskevalla Sotajoella jo 491 huuhtojaa. Vuosisadan vaihteessa jäljellä oli enää ehkä kymmenkunta kaivajaa.

Ivalonjoen kultaryntäyksen aikoihin myös Lemmenjoella huuhdottiin ilman mainittavia tuloksia. Lemmenjoen kullan löysi-

vät kesällä 1945 veljekset Niilo, Uula ja Veikko Ranttila, Morgamojan alajuoksun rotkomaisesta kurusta. Varsinainen kultaryntäys Lemmenjoelle alkoi muutamaa vuotta myöhemmin ja 1948 kaikki alueet oli vallattu. Näillä valtauksilla työskenteli vuosina 1949 – 1950 yli kaksisataa kullankaivajaa.

Nykyään Lapin kulta-alueilla on enemmän valtauksia ja kaivajia kuin koskaan aiemmin. Lemmenjoki on tällä hetkellä Lapin rikkain kulta-alue, ja sen sivupuroista on kaivettu suurin osa vuosittain löydetystä Lapin irtokullasta.

Vuonna 1934 lähellä Tankavaaraa Purnumukan pienessä kylässä asuva Aslak Peltovuoma (Sauva-Aslak) näki unen, jossa

valkopartainen vanha mies näytti paikan, mistä löytyy kultaa. Aslakin unelle vähän naureskeltiin, mutta hän sai sukulaispoikansa mukaansa Tankavaaraan, jossa oli unessa nähty paikka. Ruosteojan varresta Aslak huuhtoi paistinpannalla yli kymmenen grammaa hienoa kultaa ja Tankavaaran värikäs historia alkoi. Ruosteojan nimikin vaihtui Hopiaojaksi. Tankavaaran kultakylä on tänä päivänä Lapin kullan matkailullinen keskus. Siellä sijaitsee maailman ainoa kullankaivuun historiaan erikoitunut Kultamuseo, useita historiallisia rakennuksia, koru- ja jalokivinäyttely, mökkikylä ja matkailijoille tarkoitettu kultahuhtomo. Vuosittain Tankavaarassa järjestetään kullanhuuhton SM-kisat ja vuonna 2006 maailmanmestaruuskisat, jonne odotettiin yli tuhatta kansainvälistä kullanhuuhton harrastajaa.

Yksi myyttisiä naisia Lapin Kultamaiden historiassa on ikuisesti Morgamojan kultamiesten mieleen jäänyt 26-vuotias hollantilainen Sylvia Petronella van der Moer: Petronella oli tullut kesällä 1949 Lappiin lehtinaisena ja Rovaniemellä kuullut tarinoita kullankaivajista. Pohjoiseen matkalla ollut geologi oli tuonut Petronellan mukanaan katsomaan kultamaita. Petronella jäi Morgamojalle kesäksi laittamaan ruokaa ja tekemään muita taloushommia. Syyskuun lopulla Suojelupoliisi pidatti hänet ilmiannon perusteella. Sylvia Petronella Antoinette van der Moerin seikkailusta Lemmenjoella ja Suomessa kehkeytyi mehevä lehtiskandaali, jossa naista epäiltiin vakoilijaksi ja hänen olostaan kultamiesten kanssa esitettiin monenlaisia arvailuja. Petronella tuomittiin Helsingin raastuvanoikeudessa syksyllä 1949 karkotettavaksi maasta viideksi vuodeksi. Ainoaksi rikkeeksi todettiin eräiden hotellilaskujen maksamatta jättäminen, oleskeluviusumin ylittäminen sekä väärällä nimellä esiintyminen. Sylvia Petronella jätti pysyvän muiston Lemmenjoen maisemiin. Kaksi loivasti kumpuilevaa tunturinpypylää sai nimekseen Petronellan kukku-

lat. Häntä itseään on yritetty moneen kertaan tavoittaa kullan-
kaivajien ja toimittajien toimesta tuloksetta.

Oy Lapin Kulta Ab perustettiin 1926 kotipaikkanaan Rovaniemi. Yhtiön osakepääoma oli 750 000 mk. Lapin Kullan tärkein työmaa oli Sotajoen Pahaoja, jonne rakennettiin tie ja suuri kämpä. Yhtiö kulutti rahansa ensimmäisenä kesänä ja toiminta jatkui pääomaa korottamalla. Pahaojalle tuotiin Amerikasta ostettu 12 hevosvoiman ”höyrylapio”, jolla aiottiin padota Sotajoki. Omistajien välit olivat jo käytännössä poikki eikä konetta koskaan saatu käyttöön kokoamisohjeiden kadottua. Käyttämättömän höyrykaivurin ruosteiset osat ovat muistomerkkinä katoksessaan Sotajoen rannassa. Yhtiön talousvaikeuksien vuoksi toiminta päätettiin lopettaa. Lapin Kulta Oy:n nimi ei kuitenkaan kadonnut historiasta, sillä Tornion Olut Oy hankki omistukseensa nimen käyttöoikeuden vuonna 1969. Nykyisin Lapin Kulta on kansainvälisestikin tunnettu olutmerkki. Kultayhtiö kulutti rahaa toista miljoonaa markkaa ja löysi sillä kultaa raportin mukaan 17 grammaa.

Lapin jalokivet

Lapin kultapuroilta löytyy kultahippujen lisäksi useita jalo- ja korukiviä. Erityisen hyvä paikka on Sotajokeen laskevan pienen Moberginojan seutu. Vaskoolista löytyy säännöllisesti hiomakelpoisia granaatteja, epidootteja ja korundeja. Syyskuun ensimmäisenä päivänä 2004 löysi helsinkiläinen Görän Backman sinisafiiriksi luokitellun korundin, jonka paino oli 440 grammaa. Muita hienoja korukiviesiintymiä on Kittilän punaista jaspista sisältävä Vuossa-vaara ja Kolarin Iso-Näläntövaaran ruusukvartsiesiintymä.

Luoston matkailukeskuksen välittömässä läheisyydessä on Euroopan ainoa toiminnassa oleva ametistikaivos. Ametisti on ainoa kvartsi-luokan kivistä, joka luokitellaan jalokiveksi. Kestäväl-

lä tavalla toimiva Lampivaaran ametistikaivos on ympäri vuoden avoinna vierailijoille. Kaivoksella voi louhia esiin ikioman ametistin ja kuunnella tarinoita Lapin jalokivistä. Lappilaisia, ja muitakin jalokiviä voi ihailla myös Kemin jalokivigalleriassa, jossa on näytteillä mm. tarkka kopio Suomen kuninkaalle, Väinö I tarkoitetusta kruunusta.

Lähteet

Kultamuseon julkaisu no.10, Gold in Finnish Lapland, 1992

Kultamuseon julkaisu no.17, Pienestä kultahuuhtomosta kansainväliseksi kultakyläksi, 1995

Lapin Kullankaivaja numero 3/2004

Lehtinen, Nurmi, Rämö, Suomen kallioperä 1998

Seppo J. Partanen, Sankareita—veijareita ja huijareita, 1999

Herman Stigzelius, Kultakuume – Lapin kullan historia, 1987

Risto Vartiainen, Lapin korukivet, 2001

5.lappi pähkinäkuoressa

5.1 Mielenkiintoista maantieteestä ja ilmastosta

Lapin läänin pinta-ala 100 369,18 km²

josta vesistöä 6 320,62 km².

Lapin pinta-ala on hieman suurempi,
kuin Beneluxmaiden, Portugalin tai Tsekinmaan.

Lapissa asuu

noin 184 000 asukasta (v.2008)

noin 200 000 poroa

Suomi sijaitsee 60. ja 70. leveyspiirien välissä, samoilla leveysasteilla kuin Alaska, puolet Grönlannista ja suuri osa Siperiasta. (Leveyspiiri on käsitteellinen Päiväntasaajan suuntainen Maapallon kiertävä ympyrä. Leveyspiirien väli on 111 km.) Lappi puolestaan sijaitsee 66. leveysasteen pohjoispuolella. Kun samoilla leveyksillä Siperiassa vallitsee ikirouta ja Grönlannissa on jääkausi, on meillä selvästi toisenlainen luonto kuin mainituilla seuduilla.

Vuoden keskilämpötila on noin 6 astetta korkeampi, routa sulaa maasta keväällä ja voimme harjoittaa maanviljelystä. Tähän vaikuttaa Pohjois-Atlantilla kulkeva Golfvirta, joka tuo Norjan rannikolle lämmintä vettä trooppisilta merialueilta.

Lapin ilmasto on sekoitus merellistä ja mantereista vaikutusta. Voimakkainta mantereinen ilmasto on Keski-Lapissa, merellinen taas Pohjois-Lapissa, etenkin Käsivarressa. Haltin alueelta on vain kolmisenkymmentä kilometriä ympäri vuoden avoimena pysyttelevään vuonoon, joka näkyy usein alueen säätilassa. Pysyvä lumipeite tulee Lappiin yleensä loka-marraskuussa ja lumet sulavat touko-kesäkuussa. Lumisen ajan pituus on yli 200 päivää. Paksuimmillaan lumipeite on yleensä maaliskuussa, mutta joskus se saattaa ajoittua huhti- tai jopa toukokuulle. Talvisin Lapin kylmimmät alueet sijaitsevat Keski-Lapissa ja Käsivarressa. Lumen ennätyspaksuus 1900-luvulla on ollut 191 cm, joka mitattiin Enontekiöllä 18.4.1997. Alin Suomessa mitattu lämpötila (-51,5 astetta) mitattiin Kittilän Pokassa 28.1.1999, mutta normaali helmikuun keskilämpötila on kuitenkin -14 astetta. Keskitalvella lämpötila pysyttelee kylmänä koko vuorokauden, mutta kevättalvella muutaman lämpöasteen päivä saattaa muuttua 15 asteen pakkaseksi lyhenevän yön ajaksi. Tällöin syntyy ns. hankikanto, lumen pinta on aamuisin niin kova, että siinä voi ajaa vaikka polkupyörällä.

Kesällä Lapin sää vaihtelee suuresti. Joskus voi olla hyvinkin viileää, mutta useimmiten kesä on miellyttävän lämmin. Useina kesinä on jopa koettu pitkiä hellejaksoja.

Lapilla on yhdessä muiden arktisten alueiden kanssa maailmankuulu erikoisuus, Napapiiri. Napapiiri on päivänvalovyöhykkeen raja. Se on pohjoisin paikka, jossa aurinko voidaan nähdä talvipäivän seisauksen aikaan 21.12. ja eteläisin paikka, jossa Keskiyön aurinko näyttäytyy keskikesällä. Ivalon lentokentällä

mitattuna aurinko ei kaamosaikaan nouse reiluun kuukauteen (04.12.-08.01) eikä kesällä laske reiluun kahteen kuukauteen (22.05.-20.07).

Napapiirin sijainti on noin 66.5° Pohjoista leveyttä eli 23,5° etelään Pohjoisnavalta ja se on Suomessa 24 ja 29,5 pituuspiirien välissä. Maan akselin kaltevuuden hienoisesta muutoksesta johtuen Napapiirin maantieteellinen sijainti ei ole vakaa. Itse asiassa tällä hetkellä se liikkuu pohjoiseen noin kymmenen metriä vuodessa. Takaisin se palaa vuonna 21 750.

Lisätietoja: www.ilmatieteenlaitos.fi/abc

5.2 Saamelaiset - Euroopan pohjoisin ja Pohjoismaiden ainoa alkuperäiskansa

Saamelaisia asuu neljän valtion alueella, Norjassa yli 60 000, Ruotsissa 20 000, Suomessa 8 700 ja Venäjällä 2000. Suomen saamelaisalueen eteläraja on Vuotsossa, Sodankylän kunnan pohjoisosassa. Kolmannes saamelaisista asuu kotiseutualueensa ulkopuolella.

Saamelaisuus määritellään kielen perusteella. Saamelaiseksi katsotaan henkilö, joka pitää itseään saamelaisena ja joka itse, tai jonka vanhemmista tai isovanhemmista vähintään toinen, on oppinut saamen kielen. Saamen kielet ovat suomen kielen sukulaiskieliä ja niitä on yhdeksän. Kaikki saamelaiset välttämättä ymmärrä toisiaan ja esimerkiksi Suomessa puhutaan pohjoissaamea, inarinsaamea ja koltansaamea.

Suomessa saamen kielen säilymistä pyritään tukemaan vuonna 1992 voimaan tulleella kielilailla, mutta saamenkielisiä julkisia palveluita on vähän tarjolla. Saamelaisalueella tarjotaan peruskoulussa saamenkielistä opetusta ja lukiossa saamen kieltä on

mahdollisuus lukea äidinkielenä tai valinnaisena.

Saamelaiset valitsevat keskuudestaan joka neljäs vuosi 21 jäsentä Saamelaiskäräjille. Saamelaiskäräjät edustaa saamelaisia kansallisissa ja kansainvälisissä yhteyksissä ja hoitaa tehtävinään saamelaisten kieltä, kulttuuria ja heidän asemaansa alkuperäiskansana koskevat asiat.

Saamelaisten värikäs kansallispuku paljastaa kantajansa kotiseudun. Saamen lipun aihe tulee noitarummun kuviosta ja sen väreinä ovat sininen, vihreä, keltainen ja punainen. Saamelaisten perinteisiä elinkeinoja ovat poronhoito, keräily, kalastus ja metsästys, sekä käsityöt. Noin 40% saamelaisista saamelaisalueella saa elantonsa näistä elinkeinoista ja 40% työllistyy palveluelinkeinoista. Jonkin verran harjoitetaan myös maa- ja metsätaloutta.

Saamelaiskulttuuriin voi tutustua mm. Inarissa sijaitsevassa saamelaismuseo Siidassa. Lisätietoa saamelaisista ja saamelaiskysymyksistä saa myös saamelaiskäräjiltä osoitteesta www.samediggi.fi.

5.3 Poron vuosi

Poronhoitoalueen pinta-ala on 36% Suomen pinta-alasta. Se kattaa melkein koko Lapin läänin ja osan Oulun läänin. 60% alueesta on suota. Poronhoitoalue on jaettu paliskuntiin ja porotaloutta johtaa Paliskuntain yhdistys. Suomalainen poro on kesytetty tunturipeurasta, joka on aikaisemmin ollut tärkeää riistaa saamelaisille, Lapin alkuperäisasukkaille. Naarasporo eli vaadin voi painaa ainoastaan 60 kg, mutta urokset eli hirvaat saattavat olla jopa 180 kg:n painoisia. Poro saattaa elää liki 20-vuotiaaksi.

Poro kestää hyvin kylmää, jopa 40 asteen pakkasia, mutta

talvella paksu lumipeite saattaa vaikeuttaa ruuan löytämistä. Porot syövät heiniä, jäkälää, saroja ja puissa kasvavaa loppoa. Syksyllä porot saavat sienistä ja marjoista vararavintoa talvea varten. Kesällä hyönteiset eli räkkä ajavat porot aukeille ja tuulille paikoille, kuten tunturiin.

Poronhoitovuosi alkaa kesäkuun ensimmäisestä päivästä. Porot kootaan kesäaitaan ja keväällä syntyneet vasat merkitään. Vasoille laitetaan korvamerkit emän mukaan ja kesällä merkitsemättömät vasat merkitään syksyn erotuksissa. Kesällä poroja paimennetaan ja syksyllä ne kootaan jälleen erotukseen, jossa valitaan teurasporot ja elämään jäävät. Samalla poroja voidaan loislääkitä ja osa hirvaista kuohitaan. Talvella poronhoitotöitä ovat paimennus ja lisäruokinta. Vaatimet vasovat keväällä. Vasa nousee pystyyn jo puolen tunnin ikäisenä. Sekä uros, että naarasporoilla on sarvet. Hirvas pudottaa sarvensa kiima-ajan jälkeen sydäntalvella. Vaatimen sarvet putoavat vasta keväällä vasomisen jälkeen ja näin sillä on paremmat mahdollisuudet puolustaa usein niukkaa ruokaansa.

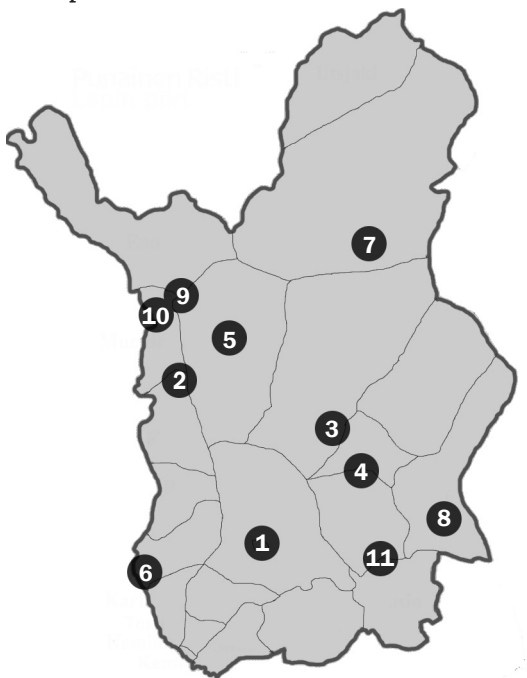

Pieni porosanasto

- *elo* – tuhansien porojen suuri lauma
- *erotus, pykällys* – porojen merkintä, teurastus ja kuohinta syksyisin tai talvisin
- *etto, ettoaminen* – porojen kokoaminen erotusta varten
- *hirvas* – urosporo
- *härkä* – kuohittu urosporo
- *kiekerö* – poron jäkälänkaivuukuoppa
- *naamasarvet* – nahan peittämät kasvavat sarvet
- *nulppo* – sarvensa pudottanut hirvas
- *paliskunta, palkinen* – poronhoitopiiri tai -yhtymä
- *parttio* – pieni, muutaman kymmenen poron lauma
- *rykimä* – porojen kiima-aika
- *räkkä* – poroa kesällä ahdistavat hyönteiset
- *taamoa* – opettaa, kesyttää
- *tokka* – satojen porojen lauma
- *vasa* – poro ensimmäisenä ikävuotenaan
- *vaadin* – naarasporo

www.paliskunnat.fi

5.4 Lapin matkailukeskukset

1. Ounasvaara
2. Ylläs
3. Luosto
4. Pyhä
5. Levi

7. Saariselkä
8. Salla
9. Pallas
10. Olos
11. Suomu

Ounasvaara, Rovaniemi

Lisätietoja: www.ounasvaara.net

Ylläs, Kolari

Lisätietoja: www.yllas.fi

Luosto, Sodankylä

Lisätietoja: www.luosto.fi

Pyhä, Pelkosenniemi ja Kemijärvi

Lisätietoja: www.pyha.fi

Levi, Kittilä

Lisätietoja: www.levi.fi

Aavasaksa, Ylitornio

Lisätietoja: www.aavasaksa.com

Saariselkä, Inari

Lisätietoja: www.saariselka.fi

Salla, Salla

Lisätietoja: www.matkailu.salla.fi

Pallas, Muonio

Lisätietoja: www.laplandhotels.com

Olos, Muonio

Lisätietoja: www.laplandhotels.com

Suomu, Kemijärvi

Lisätietoja: www.suomu.com

6.sanasto

SUOMI

asiakas
aikataulu

elämys
haalarit
incentive-, kannustematkailija
jokamiehen oikeus

jäänmurtaja
hiljainen kausi

kiertoajelu

kuljetus
kylpylä

laavu

majoitus

matkanjärjestäjä
napapiiri
nuotio

nähtävyys

ENGLANTI

customer, client
schedule, timetable

experience
overalls, snow suit
incentive traveller
public rights, everyman's law

icebreaker
low season

sightseeing tour

transportation
spa, baths

lean-to shelter

accommodation(s),
lodging
tour operator
Arctic Circle
campfire

sight, tourist attraction

RANSKA

client/cliente (m/f)

horaire (m)

expérience (f)

combinaison (f)

voyageur incentive (m)

les droits

de 'tout un chacun' (m)

brise-glaces (m)

hors saison (f)

circuit accompagné (m),

visite guidée (f)

transport (m)

station thermale (f),

les bains (m)

abri (m)

logement (m),

hébergement (m)

tour operator (m)

Cercle Polaire (m)

feu de camp (m),

feu de bivouac (m)

curiosité touristique (f)

SAKSA

die Kunde/Kundin

der Fahrplan (bussin,junan)

der Flugplan (lentokoneen)

der Zeitplan

das Erlebnis

der Overall

der Incentive-Reisende

das Jedermannsrecht

der Eisbrecher

außerhalb der Saison

der Nebensaison

die Rundfahrt

der Transport

der Badeort,

der Kurort,(paikka)

das Bad, die Badeanstalt (laitos)

das Schutzdach

mit Feuerstelle

die Unterkunft

der Reiseveranstalter

der Polarkreis

das Lagerfeuer

die Sehenswürdigkeit

ohjelmapalveluyritys	programme service companies, destination management companies
onnettomuus	accident
omavastuu	self-liability
opas	guide
paleltunut	frostbitten
puolihoito	half board/pension (demipension)
rakovalkea	log fire
retki	excursion
reittilento	regular flight
sesonki	high season
tilauslento	charter flight
täyshoito	full board
vakuutus	insurance
valuuttakurssi	exchange rate
vieras	guest, visitor
voucher	voucher
yksilö matkailija	individual traveller
vajaalämpöisyys	hypothermia
varpaat	toes
vetonaula	attraction

compagnie des services et produits touristiques	das Programmservice Unternehmen
accident (m)	der Unfall
franchise (f)	die Selbsthaftung
guide (m)	der Führer, der Guide
froidure (f)	erfriert
demi-pension (f)	die Halbpension
feu de bivouac fait de deux troncs superposés (m)	das Stockfeuer (eine Art Lagerfeuer)
excursion (f), randonnée (m)	der Ausflug
vol régulier (m)	der Linienflug
saison, période de pointe (f)	die Saison
vol charter (m)	der Charterflug
pension complète (f)	die Vollpension
assurance (f)	die Versicherung
cours de change des devises (m)	der Devisenkurs
visiteur (m)	der Gast, Besuch/ Besucherin
voucher (m)	der Gutschein
touriste (m), voyageur individuel (m)	der Privatkunde
hypothermie (f)	die Hypothermie
orteils (m)	die Zehen
attraction (f)	die Attraktion

LUONTO

erämaa, kaira

hilla, lakka, suomuurain

jäkälä

kanerva

kataja

kelo, kelohonka

keskiyön aurinko

koivu

kullero

kuusi

lähde

mansikka

mustaherukka

mustikka

mänty

nokkonen

paliskunta

poronhoito

puolukka

revontulet

suo

suopursu

tunturi

NATURE

wilderness, the wilds

Arctic cloudberry

lichen

ling, heath, heather

juniper

dead standing barkless pine

midnight sun

birch

globeflower

fir

fountain, spring

strawberry

blackcurrant

blueberry

pine

stinging nettle

herding cooperative,

reindeer owners' association

reindeer husbandry

lingonberry

northern lights

swamp, fen

marsh tea, crystal tea

fell

NATURE

région inhabitée (f),
forêt vierge (f)
mûre des marais (f)
lichen (m)
bruyère (f)
genévrier (m)
pin vieilli et desséché sur
pied (m)

soleil de minuit (m)
bouleau (m)
bouton d'or (f),
boule d'or (f)
sapin (m)
fontaine (f)
fraise (f)
cassis (m),
groseille noire (f)
myrtille (f),
airelle noire (f)
pin (m)
ortie (f)
syndicat de propriétaires
de rennes (m)
élevage des rennes (m)
airelle rouge (f)
aurore boréale (f)
marais (m)
lède de marais (m)
colline (f), fjeld (m)

NATUR

die Wildnis

die Moltebeere
die Flechte
das Heidekraut
der Wacholder
die (stehend) ausgedorrte Kie-
fer, abgestorbene Föhre / Kiefer

die Mitternachtssonne
die Birke
die Trollblume

die Fichte, die Tanne
die Quelle
die Erdbeere
die schwarze Johannisbeere

die Heidelbeere,
Blaubeere
die Kiefer, die Föhre
die Nessel
die Rentierzüchter-
genossenschaft
die Rentierzucht
die Preiselbeere
das Polarlicht, das Nordlicht
das Moor, der Sumpf
die Sumpfporst
das Fjäll/Fjell/der Berg
(in Lappland)

ELÄIMET

ahma
hirvi
hyttynen, itkka, sääski

ilves
jänis
karhu
kasvinsyöjä
kettu
kyykäärme
kärppä (kesällä)
kärppä (talvella)
lihansyöjä

lumikko
naali

orava
peto
poro
riista
sarvet

sopuli
susi
talja
tokka
vasa (poron/hirven)

ANIMALS

wolverine, guttorn
elk, moose
insect, mosquito, gnat

lynx
hare
bear
herbivore
fox
viper
stoat
ermine
carnivore

weasel
Arctic (white) fox,
blue fox
squirrel
predator
reindeer
wildlife, game
horns, antlers

lemming
wolf
skin, pelt
herd
calf

ANIMAUX

glouton (m)
élan (m)
cousin (m),
moustique (m)
lynx (m)
lièvre (m)
ours (m)
herbivore (m)
renard (m)
vipère (f)
roselet (m)
hermine (f)
carnivore (m),
carnassier (m)
belette (f)
renard polaire (m)

écureuil (m)
prédateur (m), fauve (m)
renne (m)
gibier (m)
ramure (hirvi) (f),
corne (f)
lemming (m)
loup (m)
peau (m)
troupeau
petit de l' élan/renne (m),
jeune élan/renne (m)

TIERE

der Vielfraß
der Elch
die Mücke, Insekt

der Luchs
der Hase
der Bär
der Pflanzenfresser
der Fuchs
die Kreuzotter
das Hermelin
das Hermelin
der Fleischfresser

das Wiesel
der Polarfuchs,
der Eisfuchs
das Eichhörnchen
das Raubtier
das Rentier
das Wild
das Gehörn

der Lemming
der Wolf
die Haut, das Fell
die Rentierherde
das Hirschkalb (hirven),
das Rentierkalb (poron)

KALAT

ahven
harjus
hauki
kirjolohi
kuha
lohi
made
muikku

rautu
siika
särki
taimen

LINNUT

harakka
haukka
joutsen
korppi
kotka
kurki
kuukkeli
käki
laulujoutsen

metso

palokärki
riekko
sinisorsa

FISHES

perch
grayling
pike
rainbow trout
pike-perch, sander/zander
salmon
burbot
vendace

arctic charr, arctic trout
whitefish
roach
trout

BIRDS

magpie
hawk, falcon
swan
raven
eagle
crane
siberian jay
cuckoo
whooper swan

wood grouse

black woodpecker
willow grouse
mallard

POISSONS

perche (f)
ombre (m)
brochet (m)
truite arc-en-ciel (f)
sandre (m)
saumon (m)
lotte (f)
marène (f),
corégone blanchâtre (m)
ombre chevalier (m)
lavaret (m)
gardon (m)
truite (f)

OISEAUX

pie (f)
faucon (m)
cygne (m)
corbeau (m)
aigle (m)
grue (f)
mésangeai imitateur (m)
coucou (m)
cygne chanteur (m),
cygne sauvage (m)
grand tétras/ grand coq
de bruyère (m)
pic noir (m)
lagopède des saules (m)
colvert (m)

FISCHE

die Barsch
die Äsche
die Hecht
die Regenbogenforelle
die Zander
die Lachs, die Salm
die Aalraupe, die Quappe
die Kleine Maräne,
die Zwergmaräne
die Seesaibling
die Große Maräne
das Rotaugen, die Plötze
die Forelle

VÖGEL

die Elster
der Falke
der Schwan
der Kolkrabe
der Adler
der Kranich
der Unglückshäher
der Kuckuck
der Singschwan

der Auerhahn

der Schwarzspecht
das Moorschneehuhn
die Stockente

teeri
tunturipöllö

SÄÄ

kinttaat, lapaset

kalsarit, välihousut

kolea
liukas
lumiaura

lumihiutale
lumikinos

lumikuuro
lumimyrsky
lämpötila
pakkasen puolella
pilvinen

pouta

routa
ruska

räntä
sula
sulaa
viima

black grouse
snowy owl

WEATHER

mittens

long underwear

chilly, raw
slippery
snowplow (am),
snowplough (br)
snowflake
snowdrift

snow flurry
blizzard
temperature
below freezing
cloudy

fair weather

ground frost
autumn colours/ foliage

sleet
ice-free
melt
icy wind

tétras lyre (m)
harfang des neiges (m)

TEMPS

moufles (f), mitaines (f)

caleçon long (m)

froid (f)

glissant (f)

chasse-neige (m)

flocon de neige (m)

congère (f),

accumulation de neige (f)

chute de neige (f)

tempête de neige (f)

température (f)

sous zéro

nuageux (f), couvert (f),

nébuleux (f)

temps sec (m),

beau temps (m)

gel du sol (m)

couleurs de début de

l'automne (f)

neige fondue (f)

dégelé (f), ouvert (f)

dégeler

vent froid et fort (m),

bise (f)

das Birkhuhn
die Schnee-Eule

WETTER

Fäustlinge,

Fausthandschuhe

lange Unterhose/

Unterwäsche

kühl

glatt

der Schneeflug

die Schneeflocke

die Schneewehe,

die Schneeverwehung

der Schneeschauer

der Schneesturm

die Temperatur

unter dem Gefrierpunkt

wolkig, bewölkt

das trockene Wetter

der Bodenfrost

die herbsliche

Laubfärbung

der Schneeregen

eisfrei, geschmolzen

schmelzen

der schneidende Wind,

die Zugluft

JOULU

Hyvää joulua!
joulu-aatto

joulukuusi

Joulumuori
Joulunajan tervehdys!
Joulupukki

koriste

paja
reki
seimi
tapaninpäivä

tonttu
uuden vuoden aatto

RUOKA

glögi

graavilohi
hapankorppu
joulukinkku
joululeivonnaiset
joulutorttu

kampanisu

CHRISTMAS

Merry Christmas!
Christmas Eve

Christmas tree

Mrs Santa
Season's greetings!
Santa Claus

decoration

workshop
sleigh
crib
Boxing Day /
St. Stephen's Day
elf, brownie
New Year's Eve

FOOD

hot spiced wine,
mulled wine
rawpickled salmon
zwieback, rusk
ham, roast ham
Christmas baking
Christmas pastry with plum
filling
comb-shaped sweetbread

NOËL

Joyeux Noël!

veille de Noël (f)

sapin de Noël (m),

arbre de Noël (m)

Madame Noël

Joyeuses Fêtes!

Bonhomme Noël,

Père Noël (m)

décoration (f)

atelier (m)

traîneau (m)

crèche (f)

Saint-Étienne (f)

lutin (m), gnome (m)

veille du jour de l'an,

Saint-Sylvestre (f)

NOURRITURE

vin chaud épicé (m)

saumon cru salé (m)

pain croustillant (m)

jambon de Noël (m)

pâtisserie de Noël (f)

pâtisserie de Noël aux

pruneaux (f)

gâteau en forme de

peigne (m)

WEICHNACHTEN

Frohe Weihnachten!

die Weihnachtsabend,

der Heilige Abend

der Christbaum,

der Weihnachtsbaum

Frau Weihnachtsmann

Weihnachtsgrüße

der Weihnachtsmann

die Dekoration,

die Verzierung

die Werkstatt

der Schlitten

die Krippe

der zweiter Weihnachtstag,

Stephanstag

die Kobold, die Gnom

Silvester,

der Silvesterabend

ESSEN

der Glühwein

der leicht gesalzene Lachs

die Roggenflachbrot

der Schinken

das Weihnachtsgebäck

ein sternförmiges Gebäck aus

Blätterteig mit Pflaumenmus

halsüßes Gebäck aus Lappland

(Kammform)

kaneli	cinnamon
karjalanpiirakat	Karelian pie
korvapuusti	cinnamon roll
kuivaliha	dried meat
leipäjuusto	bread cheese
lettu	pancake
loimulohi	glowfried salmon
makara	sausage
manteli	almond
mämmi	Easter confection
näkkileipä	crisp bread
piparkakut	gingerbread, ginger biscuit
poronkäristys	sauteed reindeer, reindeer stew
piimä	sour milk, curdled milk
pulla	bun
rieska	unleavened bread
riisipuuro	rice porridge
ruisleipä	rye bread
rusina	raisin
savustaa	smoke
viili	bonnyclabber

cannelle (f)	der Zimt
galette de seigle au riz (f)	die karelische Pirogge
brioche roulée à la cannelle (f)	die Zimtschnecke
viande séchée (f)	das Trockenfleisch
fromage frais au feu de bois (m)	am Feuer überbackener Lapkäse
crêpe (f)	der Eierpfannkuchen
saumon au feu de bois (m)	an der Glut gegrillter Lachs
saucisse (f)	die Wurst
amande (f)	die Mandel
gruau (m)/bouillie (f) à base de malt	der Malzbrei (finnische süßliche aus gemalztem Roggenmehl)
pain suédois (m)	das Knäckebröt
pain d'épice (m)	der Pfeifferkuchen, der Lebkuchen
renne braisé à la lapone (m)	das Rentiergeschnetzelte
lait caillé (m)	die Sauermilch
brioche (f)	das Brötchen, das (süße) Milchgebäck
pain d'orge sans levain (m)	das Fladenbrot
porridge de riz (m)	der Reisbrei
pain de seigle (m)	die Roggenbrot
raisin sec (m)	die Rosine
fumer, boucaner, saurer	räuchern
lait caillé épais (m)	die Dickmilch

KULTTUURI

jalometalli

jätkä, metsuri

kaksikielinen

kullankaivaja

kultakuume, kultaryntäys

käsityö

käsityöläinen

lumiveistos

luu

neljäntuulenlakki

paimentolainen

saamelainen

shamaani, noita

savotta

seita

tapa

tukinuitto

tuohi

valtaus

vaskata

vaskooli

vähemmistö

CULTURE

precious metal

logger, lumberjack

bilingual

gold miner, gold-digger

goldfever, goldrush

handicraft

artisan

snow sculpture

bone

four winds hat

nomad

saami, sámi

shaman, witch

logging site, logging camp

sacral object,

sacrificial site

custom, habit

log floating

birch bark

claim

pan for gold/ pan off/out

pan

minority

CULTURE

métal précieux (m)
bûcheron (m)
bilingue
chercheur d'or,
orpailleur (m)
fièvre d'or (f),
ruée vers l'or (f)
ouvrage (m),
travail artisanal (m)
artisan (f/m)
sculpture de neige (f)
os (m)
bonnet dit 'des
quatre vents' (m)
nomade (f/m)
Sâme (m), Lapon (m)

chaman (m),
sorcier/ sorcière (m/f),
campagne d'abattage (f)
objet sacré (m)

coutume (f)
flottage (m)
écorce de bouleau (f)
concession (f)
faire de l'orpaillage
batée (f)
minorité (f)

KULTUR

das Edelmetall
die Waldarbeiter
bilingual
der Goldgräber

das Goldfieber,
der Goldrausch
die Handarbeit

der Handwerker
die Schneeskulptur
der Knochen
die "Mütze der Vier Winde",
Lappenmütze
der Nomade
der Same/Samin,
Lappe/Lappin
der Schamane, die Hexe

der Waldarbeitsplatz
Seita,
ein Götzenbild der Sami
die Gewohnheit
das Flößen, die Flößerei
die Birkenrinde
die Mutung
das Gold waschen
der Goldwaschteller
die Minderheit

AKTIVITEETIT

ajokortti
avantouinti

hiihtokeskus

jarrut
jokivene
jäägolf
käsimerkki
liukuri
luistelu

lumikenkä
lämpömittari
löyly

moottorikelkka
murtomaahiihto
mäkihyppy
pilkkiminen
pilkkiä

potkukelkka

pulkka
reki
rekikoiria
sauna

ACTIVITIES

driving license
ice swimming

ski resort

brakes
river boat
ice golf
hand mark
coaster
skating

snow shoe
temperature gauge
steam, heat

snowmobile
cross-country skiing
ski jumping
ice-fishing
jig

Scandinavian kick sledge

toboggan, sled
sleigh
huskydog
sauna

ACTIVITIÉS

permis de conduire (m)
natation dans la trou creusé
dans la glace (f)

station de ski (f)

freins (m)

barque (f)

golf sur glace (m)

signe de la main (m)

luge (f)

patinage (m)

raquette (f)

thermomètre (m)

vapeur (qui se dégage
des pierres du sauna) (f),
chaleur (f)

motoneige

ski de fond (m)

saut à skis (m)

pêche sur la glace (f)

pêcher à la trembleuse,

pêcher sur la glace

luge scandinave (f), chaise
à patins (f),

trottinette des neiges (f)

traîneau (m) luge (f)

traîneau (m)

chien de traîneau (m)

sauna (m)

AKTIVITÄTEN

der Führerschein
das Eislochschwimmen

das Skizentrum,
das Wintersportzentrum

Bremsen

das Flussboot

das Eisgolf

das Handzeichen

der Rodelschlitten

das Schlittschuhlaufen, der
Eislauf

der Schneeschuh

das Thermometer

der Dampf, die Hitze, der
Saunadampf,

die Saunahitze

der Motorschlitten

der Skilanglauf

das Skispringen

das Eisangeln, -fischen

eisangeln,

im Eisloch angeln

der Tretschlitten

der Rutschschlitten

der Schlitten

der Schlittenhund

die Sauna

sauva
sauvakävely
savusauna

ski stick
Nordic walking
smoke sauna

telemark
vaellus
vihta/vasta

telemark
trek
birch-switch

bâton de ski (m)	der Skistock
promenade finlandaise (f)	Nordic walking
sauna sans cheminée(m)	die Rauchsauna, Sauna ohne Rauchfang
télémark (m)	der Telemark
randonnée (f), balade (f)	die Wanderung
faisceau de branches de bouleau (m)	der Saunaquast, das Birken- büschel

